

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Diplomová práce

SUDETY V SRDCI

CYKLUS FOTOGRAFIÍ NALEZENÝCH ZÁTIŠÍ

A KRAJINNÝCH DETAILŮ

Michaela Doležalová

Učitelství výtvarné výchovy
pro střední školy a základní umělecké školy

Vedoucí práce: PhDr. Jan Mašek, Ph.D.

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, dne 9. července 2012

.....
podpis autora

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala PhDr. Janu Maškovi, Ph.D. za vstřícný přístup a vedení mé diplomové práce. Dále děkuji svým blízkým za jejich podporu během studia.

V Plzni, dne 9. července 2012

.....
podpis autora

ANOTACE

Diplomová práce se skládá ze dvou částí - teoretické a praktické. Pojednává o území bývalých Sudet, konkrétně o oblastech v Českém středohoří. Cílem této práce je vytvořit cyklus fotografií nalezených zátiší, architektury a krajinných detailů, jehož součástí bude i doprovodný skicovní materiál. Teoretická část práce se zabývá nejprve popisem a seznámením s použitými fotografickými žánry, dále je doplněna vybranými příklady fotografů, kteří se věnovali či věnují fotografování českého pohraničí. V návaznosti na to vysvětluje pojem Sudety a jejich historii. Dále vypráví o proměnách sudetské krajiny, zmiňuje historii a současnou podobu fotografovaných lokalit, součástí je i kapitola pojednávající o tvůrčím procesu. V závěrečné části práce je reflexe fotografického cyklu ve školní praxi, která je doplněna návrhy na vyučovací projekty.

ANNOTATION

The diploma thesis is made up of two parts – the theoretical and practical. It deals with the area of former Sudetenland, more particularly the areas in České středohoří. The aim of this work is to create a photographic cycle of found still lifes, architecture and landscape details, part of which would be the accompanying sketching material. The theoretical part deals first with the description and introduces the used photographic genres, and is further supplemented by examples of photographers who have devoted themselves to photographing the Czech borderland. Next follows the explanation of the term Sudetenland and its history. Further it tells about the changes of the Sudetenland landscape, mentions the history and the current appearance of the photographed places. Another part of the thesis is a chapter on the creative process. In the final part I have reflected the photographic cycle for education purposes, supplemented it by suggestions for educational projects.

OBSAH

0	ÚVOD	1
1	FOTOGRAFIE	3
1.1	Zátiší	3
	1.1.2 Nalezené zátiší	4
1.2	Krajinný detail a architektura	5
2	SUDETY VE FOTOGRAFIÍCH	7
3	ŽIVOT V SUDETECH	9
3.1	Pojem „Sudety“	9
3.2	Historie	11
3.3	Proměny sudetské krajiny	13
4	FOTOGRAFOVANÉ LOKALITY	15
4.1	České Středohoří	15
	4.1.1 Historie oblasti	16
4.2	Okolí Bukové Hory	18
	4.2.1 Buková hora	19
	4.2.2 Vitín	20
	4.2.3 Stará Homole	21
	4.2.4 Velké Stínky	22
	4.2.5 Zubrnice	23
4.3	Úštěcko	26
	4.3.1 Charakteristika Úštěcka a jeho okolí	26
	4.3.2 Historie a současnost osídlení na Úštěcku	27
	4.3.3 Vybrané lokality Úštěcka a Litoměřicka	28
	4.3.3.1 Úštěk a okolí	28
	4.3.3.2 Levín	30
	4.3.3.3 Lázně Jeleč	31

4.3.3.4	Habřina	31
4.3.3.5	Kamýk	32
4.3.3.6	Kundratice a Varhošť	34
5	TVŮRČÍ PŘÍSTUP	36
5.1	Inspirace	36
5.2	Výběr lokality a vyhledávání míst	36
5.3	Průběh fotografování	37
5.4	Využití fotografických žánrů	38
6	DIDAKTICKÁ ČÁST	41
6.1	Reflexe fotografického cyklu ve školní praxi	41
6.2	Návrh vyučovacího projektu	43
6.2.1	První vyučovací jednotka	43
6.2.2	Druhá vyučovací jednotka	47
7	ZÁVĚR	51
	Seznam použitých zdrojů	53
	a) Knižní a periodická literatura	53
	b) Internetové zdroje	55
	Resumé (v anglickém jazyce)	59
	Seznam příloh	61

0 ÚVOD

Jako téma diplomové práce jsem si zvolila vytvoření fotografického cyklu s názvem „Sudety v srdci“ a blíže jsem se zaměřila na oblast Českého středohoří. Již dříve jsem tento kraj několikrát navštívila a zdejší výjimečně pestrá krajina mi učarovala svou specifičností a inspirovala mě k výběru lokality. Měla jsem touhu ji blíže poznat a zadání této práce se tak stalo jedinečnou příležitostí, protože tento kraj spadal do území bývalých Sudet. Již pro mnoho umělců (malířů či fotografů) přede mnou se stala okolní krajina a přírodní zajímavosti Českého středohoří předmětem jejich neutuchajícího zájmu a vyhledávali oblast nejen pro její výjimečnost, na které se výrazně podílela dávná vulkanická činnost. Podobné scenerie jinde v Čechách jen tak nespatříte, a proto se stal tento kraj místem plným nejrůznějších inspiračních zdrojů a námětů. Vše podtrhuje i bohatá historie oblasti v minulosti pojmenované „Český ráj“. Teprve později, vlivem dějin, se označení začalo používat z vlasteneckých důvodů pro dnešní Turnovsko.

Výběr tématu podpořil mimo jiné můj zájem o zaniklá místa, o jejich historii a důsledky které ovlivnily jak samotnou krajinu, tak i život v ní. S tím souvisí i ztráta kulturních tradic a původní podoba obydlených míst dotvářející krajinný ráz. Mnoho krásných lokalit, dříve plných života, nenávratně zmizelo a ostatní se postupně vytrácí. Příroda si podmaňuje zpět vše, co bylo ponecháno dlouhá léta bez přítomnosti člověka. Opuštěná, sukcesí proměněná místa ve mně vyvolávala řadu otázek, které mě přiměly k zamyšlení a k hlubšímu zabývání se danou problematikou.

K zachycení současné podoby bývalých Sudet jsem se rozhodla využít fotografii, která umožní věrně zaznamenat jedinečnost okamžiku, proměny atd. mnohem lépe než ústní projev a popisování. Vzhledem k citlivosti tématu ji shledávám vhodným médiem pro interpretaci a sdělení osobních dojmů a pocitů. Fotografie stejně jako jiné umělecké prostředky promlouvá k lidem a zprostředkovává jim viděnou skutečnost takovou, jaká je.

Cílem této práce je navázat na své dřívější snahy a poznatky, zobrazit proměny sudetských obcí, opuštěných lidských sídel a především také krajiny, která je obklopuje a je tichým svědkem všech událostí. Předmětem této práce je seznámení s historií fotografovaných lokalit a žánry využívanými při

fotografování, což je důležité k pochopení širších souvislostí. V praktické části se zaměřím na vytvoření fotografického cyklu, jenž by vypovídal o charakteru této oblasti, která prošla za několik desítek let výraznou proměnou, jež je na některých místech více či méně patrná dodnes.

V závěru práce provedu reflexi výsledného cyklu ve školní praxi a pokusím se navrhnout využití fotografických žánrů ve výuce.

1 FOTOGRAFIE

1.1. Zátíší

Zátíší můžeme právem zařadit mezi nejstarší fotografické žánry. Právě tyto fotografie patřily na začátku 19. století k prvním na světě. Ve svých počátcích byla fotografie silně ovlivněna malířstvím, kde bylo zátíší v různých etapách dějin umění často využíváno a nechalo se jím volně inspirovat. Pojem zátíší se v historii poprvé objevil na počátku 18. století, kdy ho použil nizozemský malíř a grafik Arnold Houbraken. Ve fotografické tvorbě 30. a 40. letech 19. století nabízely technické možnosti pouze omezené podmínky, proto se fotografové zaměřili na statické motivy, nebo-li zátíší. Navíc ani rozměry přístrojů nebyly přizpůsobeny pro práci v terénu.¹

Žánr zátíší považujeme i ve fotografii za umělecké dílo, které zobrazuje převážně neživé předměty jako jsou například různé přírodniny či jídla (ovoce, zelenina, květiny), mrtvá zvířata (mořské plody, ryby, zvěřina) a předměty denní potřeby mnohdy vyrobené člověkem (nářadí, sklenice a jiné nádobí atd.). Fotograf může při fotografování zátíší více než u jiných žánrů ovlivňovat světelné podmínky, předměty libovolně aranžovat a vytvářet požadované kompozice. Vše je podřízeno jeho záměru. Zátíší je oblíbené i v dnešní době, využívá se například v reklamě.

Námětem jedné z prvních fotografií tohoto žánru byl prostřený stůl (viz Příloha 1), který zachytil přibližně roku 1829 francouzský fotograf Joseph Nicéphore Niepce. Jedná se o klasický příklad aranžovaného zátíší. Druhým nejstarším zátíším je jedna z prvních daguerrotypií z ruky Luise J. M. Daguerra z roku 1837 nazvaná „Zátíší v Daguerrově ateliéru“ (viz Příloha 2).² Tato fotografie je také částečně aranžovaná, ale objevují se zde už náznaky nalezeného zátíší. Zátíší najdeme i v tvorbě amerického fotografa Edwarda Sheriffa Curtise, který se věnoval fotografování indiánů a jejich zanikající kultury. Příkladem je snímek „Apache“ z roku 1903 (viz Příloha 3), kde se do určité míry prolínají jak prvky zátíší aranžovaného, tak i nalezeného.

¹ ŠUSTA, Milan. PhotoHint 2: Fotografické zátíší. In: *Fotoaparát.cz: rádce fotografa*[online]. Praha: PhotoHint.com, © 1999-2004, 2010-02-15 [cit. 2012-5-06]. Dostupné z: <http://www.fotoaparát.cz/article/10883/print>

² STIBOR, Miloslav. *Fotografie pro lidové školy umění*. 3. upravené vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 158.

1.1.2 Nalezené zátiší

Žánr zátiší je možné rozdělit podle odlišných přístupů samotných tvůrců do několika skupin. Mezi dva základní typy patří zátiší aranžované a nalezené. Rozlišovat lze i dle zvolené výtvarné techniky například na zátiší malířské, sochařské, fotografické.

U aranžovaného zátiší pracuje fotograf s prázdnou plochou, na které vybrané předměty staví a aranžuje v určitém vztahu, kompozici. Využívá buď přirozeného světla, anebo zátiší dotváří s pomocí umělého osvětlení a řadou osvětlovacích technik. Ty lze využít jak při práci v interiéru, tak i v exteriéru.

„Nalezené zátiší je seskupení fotografovaných objektů, které nebylo fotografem příliš záměrně aranžováno.“³

V nalezeném zátiší hraje důležitou roli zajímavé seskupení věcí a předmětů zaznamenaných tak, jak byly objeveny – bez dodatečného manipulování a jiného zásahu. Ty jsou zachyceny v reálném prostředí za daných světelných podmínek, které se během dne mohou různě proměňovat. Tento druh zátiší není uměle vytvořený a hlavní úlohu zde hraje právě náhodný objev uspořádaných věcí – princip náhody, jenž byl mimo jiné i hlavním východiskem dadaismu (uměleckého směru první poloviny 20. století). *„Nalezené zátiší je téma v dějinách fotografie velice často zpracovávané. A to i přímo klasiky žánru, jako je například Josef Sudek.“⁴* (viz Příloha 4, 5)

U tohoto žánru je důležitý úhel pohledu fotografa na danou věc, jeho schopnost postihnout běžně nalezený předmět-objekt a neobvyklým způsobem ho reprodukovat do výsledného obrazu. Zajímavé detaily můžeme často nalézt i v obyčejných věcech, které nás dennodenně obklopují a nacházejí se v naší bezprostřední blízkosti, ale ne každý je schopen je vidět.

Zátiší prošlo stejně jako jiné fotografické žánry v průběhu let určitým vývojem. Svou významnou úlohu zde sehrál i vliv surrealismu, který ovlivnil nejen vývoj zátiší, ale i samotné fotografie. Vznikala surrealistická zátiší

³ Zátiší (fotografie). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2012-02-08 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1ti%C5%A1%C3%AD>

⁴ VARGA, Kamil. Zpracování tématu: „Nalezené zátiší“. In: *Fotoaparát.cz: rádce fotografa* [online]. Praha: PhotoHint.com, © 1999-2009, 2010-10-26 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <http://www.fotoaparát.cz/article/10969/1>

uspořádaná z rozličných předmětů bez jakýchkoliv souvislostí a výsledným dílům nelze upřít jejich silný filozofický podtext.

V současné době rozlišujeme zátiší klasické a moderní. Uvedené typy uplatňují pro ně specifické principy a pravidla týkající se především osvětlení, snímání a aranžování. U klasického zátiší se častěji používají materiály o nízké citlivosti, předměty osvětlujeme měkkým rozptýleným světlem, případně použijeme techniku šerosvitu a celkový výsledek je většinou dokonale proostřen. Moderní zátiší může naopak atmosféru zdůraznit vysokou citlivostí, různou hloubkou ostroty a při osvětlení se dají využít i ostré stíny.⁵

1.2 Krajinný detail a architektura

„Krajina je odborný geografický a ekologický pojem, který vědeckým způsobem popisuje vybranou část zemského povrchu s typickou kombinací přírodních a kulturních prvků a charakteristickou scénérií.“⁶

Krajinným detailem se ve fotografii myslí detailní záběr nějaké části přírodního celku či předmětů v krajině. S krajinou souvisí i jednotlivé prvky, které utvářejí její ráz – například louky, lesy, hory, pole, vesnice, ale i jednotlivé osamocené prvky jako jsou stromy, kameny a stavby. Pomocí detailních záběrů můžeme dospět až k abstraktní fotografii. U velikého zvětšení dochází až k nerozpoznání – ztrátě identity fotografovaného předmětu.

Slovo detail („*détailler*“) má svůj původ ve francouzštině a v překladu znamená „*krájet, rozdělit na kousky, části, součásti většího celku, zvětšený výřez aj.*“⁷ Detailní záběry jsou v krajině důležitým tvůrčím prvkem, využívají se ve fotografiích architektury ale i v krajinářských záběrech. Detail se soustředí pouze na určité drobnosti, nikoliv na záběr v plné šíři. Vyniknutí určitého detailu napomáhá jeho osvětlení, tonalita či barevnost a také uplatnění různých kompozičních pravidel. Světlo a barva patří určitě mezi ty nejdůležitější.

⁵ ŠUSTA, Milan. PhotoHint 2: Fotografické zátiší. In: *Fotoaparát.cz: rádce fotografa* [online]. Praha: PhotoHint.com, © 1999-2004, 2010-02-15 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <http://www.fotoaparát.cz/article/10883/print>

⁶ Krajina. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, © 2001-, 2012-06-05 [cit. 2012-06-06]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Krajina>

⁷ Detail (fotografie). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, © 2001-, 2012-04-10 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Detail_\(fotografie\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Detail_(fotografie))

Pro modelaci krajiny a architektury nejčastěji využíváme bočního osvětlení s delšími stíny, které navodí větší kontrast a dovytváří celkový prostor fotografie. Při fotografování krajiny se snažíme zachytit její originalitu a charakteristické rysy. Mnohdy stačí využít minimálních prostředků, zvolit jednoduchou kompozici nebo se zaměřit pouze na zajímavý detail. Krajina nás velmi ovlivňuje, a proto se stala vyhledávaným a častým předmětem zájmu fotografů. Fotografie na nás zpětně působí estetickým dojmem, který je zde mnohem intenzivnější než u jiných fotografických žánrů. „*Její historie se píše od samotného vynálezu fotografie a jejími průkopníky byli cestovatelští dobrodruzi, biologové, etnografové a objevovatelé. Byla pojmána jako edukativní, poznávací i vědecká.*“⁸ Principy, které jsou ve fotografování krajiny využívány, mají svoji historii v krajinomalbě.

S krajinou úzce souvisí i architektura, která je co se týče exteriéru zároveň součástí krajinného celku. Lidská sídla utvářela a stále utváří krajinný ráz a dodnes jsou v některých částech zachována v poklidném souladu s okolní přírodou. V architektuře může fotograf pracovat s nejrůznějšími architektonickými detaily a výřezy objektů.

Výbavou fotografa by měla být znalost jednotlivých uměleckých slohů, směrů a určitých souvislostí, hlavně pokud by výřezem dal vyniknout daným fragmentům nebo detailům fotografovaného objektu. Při fotografování architektury hraje významnou roli zvolený úhel pohledu. Ne vždy jsou podmínky ideální, například není možný dostatečný odstup, a proto je dobré prozkoumat místo z různých úhlů.

Výslednou fotografii ovlivní respektování charakteristických prvků architektury a dobré světelné podmínky, které mohou podtrhnout celkové vyznění fotografie.⁹ Svou roli může sehrát i roční doba. U architektonických celků a samostatných budov se snažíme o zobrazení s rovnými svislými liniemi.¹⁰ Samotné detaily mnohdy vyzní mnohem účinněji a podají výstižné svědectví o dané stavbě a jejím stavebním slohu.

⁸ Fotografie krajiny. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, © 2001-, 2012-05-23 [cit. 2012-05-30]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Krajina%C3%A1%C5%99sk%C3%A1_fotografie

⁹ JAKOUBĚ, Bohumil. Velkoformátová fotografie v architektuře. In: *Fotoaparát.cz: rádce fotografa* [online]. Praha: PhotoHint.com, © 1999-2009, 2004-04-22 [cit. 2012-05-30]. Dostupné z: <http://www.fotoaparát.cz/article/3381/1>

¹⁰ MYŠKA, Miroslav. *Fotografujeme krajinu*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2005, s. 132.

2 SUDETY VE FOTOGRAFIÍCH

V této kapitole bych ráda zmínila pouze vybrané autory, kteří se tímto tématem zabývali a ty, pro něž je toto téma stále aktuální i v dnešní době.

Do užšího výběru jsem zařadila fotografa **Jana Reicha** (*1942 – †2009) s jeho citlivým přístupem k zaznamenávání mizejících míst i věcí, s jeho schopností nahlédnout hluboko pod povrch a vystihnout podstatu fotografovaného. Počátky jeho tvorby jsou spojeny s životem v sudetském pohraničí, kde ho obklopuje řada námětů (vyliďněné vesnice, opuštěné domy, věci a nástroje). Na své vzpomínky z dětství reaguje fotografickými cykly „Znaky kraje“ (viz Příloha 6) a „Doubice“. Reichův záběr je široký, věnuje se zátiší, portrétu, kulturní krajině, městu i venkovu. *„A právě zachycování všeho, co se již stává nenávratnou minulostí, se stane později jeho celoživotní snahou.“*¹¹

Zmínit mohu i několik fotografií od **Viléma Reichmanna** (*1908 – †1991) z jeho cyklu „Kouzla“ – například fotografie s názvem „Co zanechali Sudeťáci, Čtenářka snáře“ (viz Příloha 7) z roku 1947. V tomto souboru najdeme řadu fotografií s nalezenými objekty, které se snaží ozvláštnit nebo oživovat. Pracuje s principem náhodných setkání a situací, je ovlivněn surrealismem. Tento soubor nebyl nikdy uzavřen a byl neustále doplňován.

K současným autorům náleží například **Štěpán Hon** (*1976). Vystudoval fotografii na FAMU a věnuje se převážně dokumentární a reportážní fotografii, několikrát získal ocenění na Czech Press Photo. V letech 2002 až 2003 vytvořil sérii černobílých fotografií s názvem „Sudety – Teplicko“ (viz Příloha 8), kde chtěl zachytit své rodné místo a zkusit vyhledat pamětníky z blízkého okruhu známých jeho babičky. Pamětníků ubylo a pohled do minulosti na starých fotografiích byl překvapující.¹² Ve fotografiích je vidět pohlčení krajinou, jež je ovlivněna působením času a událostmi, které se do ní zapsaly. Autorovi se podařilo zachytit i proměnu zdejšího venkova, často typickou právě pro pohraničí.

¹¹ REICH, Jan a BÍLEK, Pavel. *Jan Reich*. České Budějovice: Foto Mida, 1996, (unpaged). Osobnosti české fotografie.

¹² Štěpán Hon: *fotograf* [online]. [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://www.stepanhon.cz/profil.php>

Problematikou českého pohraničí se zabývá občanské sdružení Antikomplex. Na fotografování Sudet se již delší dobu zaměřuje jeden z jeho členů – **Petr Mikšíček** (*1977). Na základě jeho putování českým pohraničím byla vydána kniha „Sudetská pouť aneb Waldgang“, kterou doplňují autorovy fotografie z této cesty společně s dohledanými staršími. Tento způsob umožňuje provádět srovnání proměn v daných lokalitách. S totožnou technikou pracuje i projekt „Zmizelé Sudety“, jehož autorem je právě Mikšíček. Ten opět prostřednictvím fotografií porovnává současný stav oblastí bývalých Sudet. K putovní výstavě byla vydán i stejnojmenná kniha, jež mě inspirovala k vyhledávání dalších míst s podobným osudem. Mimo jiné je Mikšíček ještě autorem další fotografické výstavy zabývající se geniem loci oblasti Krušnohoří nazvané „Znovuobjevené Krušnohoří“ (viz Příloha 9). K výstavě vznikla i kniha plná fotodvojic, kde může čtenář opět srovnávat jednotlivé fotografie.

3 ŽIVOT V SUDETECH

„Sudety jsou územím, kde dodnes cítíte stopy po tisících lidských utrpení. Jsou ale i územím, kde lze dodnes uskutečňovat svá tajná přání, své sny.“¹³

3.1 Pojem „Sudety“

Pojem „Sudety“ je pravděpodobně odvozen z keltštiny a znamená „les kanců“. Poprvé se s ním setkáváme v díle „Geografie“, jehož autorem je starověký astronom a geograf Claudius Ptolemaius. V kapitole „O poloze veliké Germánie“ nalezneme označení „Sudeti montes = pohoří Sudety“, které označuje středoevropská pohoří od západu na východ. Po odmlyce se pojem opět objevuje v období renesance, kdy se vžil jako název pro hory oddělující Čechy od Slezska, což může zahrnovat pohoří na severu Čech. Existují ale i záznamy, kde se názvem „Sudety“ označuje všeobecně celé české horské pásmo.

V 19. století využívají pojem etnografové a rakouské úřady. Čechy, Morava a Slezsko bývají Habsburskou monarchií nazývány jako „země sudetské“. Roku 1866 se poprvé objevuje nový termín pro německé obyvatele českých zemí, tzv. „sudetský Němec“, který vznikl s postupujícím národním obrozením a je využíván etnology a národopisci.¹⁴ Do té doby byli němečtí obyvatelé nazýváni „Deutscheböhme = němečtí Češi“.¹⁵ Koncem 19. století se pojmy „Sudety“ a „sudetský Němec“ ustálily v českém tisku a na začátku 20. století našly své místo i v politickém slovníku.

„Pojem "Sudeten" byl použit i v roce 1918 jako označení jedné ze separatistických provincií, která vznikla v době vyhlášení československého státu. Byla to provincie Sudetenland na severní Moravě, svoje centrum měla v Opavě.“¹⁶ Označení „sudetský“ se v politických jednáních dále používá pro celou oblast bez omezení teritoria.

Ve 20. a 30. letech v období první Československé republiky stoupá míra používání pojmu „Sudety“ převážně Němci a souvisí se vznikem

¹³ ŘÍHA, Martin. *Proměny sudetské krajiny jako poselství dalším generacím*. Praha: Společnost pro trvale udržitelný život, 2008, s. 26.

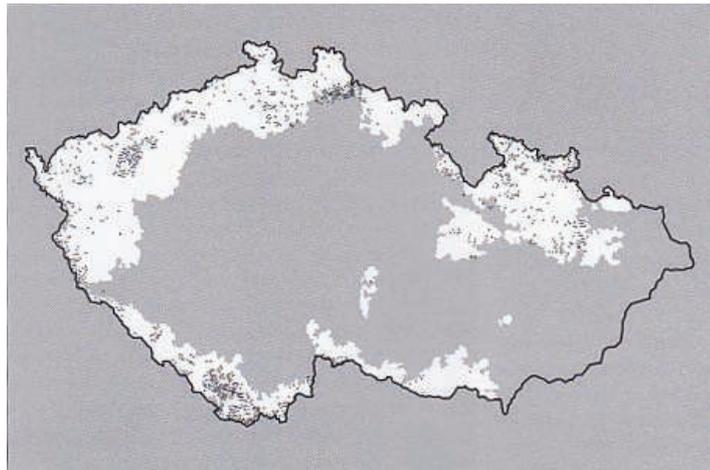
¹⁴ SPURNÝ, Matěj. Sudety: vývoj a současný život jednoho pojmu. In: *Proměny sudetské krajiny*. 1. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 10–13.

¹⁵ Češi a Němci za první republiky. In: *Česká televize: ČT24* [online]. [Praha]: © Česká televize, 1996–2012, 2011-04-21 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/>

¹⁶ Češi a Němci za první republiky, ref. 15.

Sudetoněmecké vlastenecké fronty. Do politického kontextu ho uvedl Konrad Henlein, ale i německé aktivistické strany. Pojem byl během druhé světové války několikrát zneužit a byl používán k politické manipulaci.

Pro českou společnost byly termíny „Sudety“ a „sudetští Němci“ po vyhlášení mnichovské dohody v roce 1938 spojeny s nacismem a rozbitím Československa.

Obr. 1 – [Zaniklé obce, části obcí a samoty po roce 1945] (viz Příloha 10)

Podle občanského sdružení Antikomplex lze v současnosti Sudety chápat jako symbol pro krajinu a společnost, kde byl v oblastech českého pohraničí vlivem dramatických událostí násilně přerušen vývoj a zpřetrhány všechny vazby (s předchozími generacemi). Pojem je symbolem pro specifické problémy, specifický kraj a současně i pro určitou krásu a přitažlivost¹⁷.

Někteří lidé tento pojem neuznávají a slyší ho velmi neradi. Je pro ně spojený s vlastním osudem, kdy museli nuceně opustit území, kde po generace žili jejich předkové a rodiny.

¹⁷ O projektu Zmizelé Sudety = Über Das Projekt „Das verschwundene Sudetenland“. In: *Zmizelé Sudety: [katalog k výstavě] = Das verschwundene Sudetenland : [der Katalog zur Ausstellung]*. 5., upr. a rozš. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2007, s. 20–21.

3.2 Historie

„Zatímco tisíciletým soužitím Čechů, Němců a Židů v Čechách včetně příhraničí jsme se v dobách klidných navzájem hospodářsky i kulturně obohacovali, v období vyhrocených národnostních i sociálních konfliktů jsme ztráceli všichni.“¹⁸

Vztahy mezi Čechy a Němci byly poznamenány už od doby národního obrození. Při rozpadu Rakouska-Uherska se Němci cítili především „rakouskými Němci“ než „německými“ a v roce 1918 se dovolávali vlastní autonomie a státnosti. Tyto snahy o národnostní rozdělení vlasti byly potlačeny až za pomoci československého vojska. *„Administrativně-správní členění státu je v podstatě cílevědomě ignorovalo.“¹⁹* Situace mezi národy byla únosná do doby, než přišla začátkem 30. let hospodářská krize, která se projevila v textilním, strojírenském, polygrafickém a sklářském průmyslu a dotkla se převažujících německých dělníků. Do té doby se v Československu dařilo Němcům a Židům lépe než v Německu a Rakousku.²⁰

K politicko-právním problémům se díky krizi přidaly i problémy sociální. Od státu se německým obyvatelům nedostalo žádných informací a pomoci, a tak se německá menšina postupně obracela k Německu, což mělo pro Československo po nástupu Adolfa Hitlera k moci fatální důsledky. Přispěla k tomu skutečnost, že zde pro německy mluvící třetinu obyvatel chybělo vysílání v němčině. Většina Němců v pohraničí poslouchala říšské rozhlasové stanice s projevy plnými ideologie a nenávisti k Čechům.²¹

Československu se před válkou nepodařilo získat na svoji stranu německy mluvící třetinu obyvatel a ze strany státu nebyla včas řešena *„propagace myšlenky společného státu Němců a Čechů v německém jazyce“²²*. Výsledkem bylo politické sjednocení sudetských Němců. Národnostní nepokoje narůstaly a česko-německé soužití bylo velmi oslabeno.

30. září 1938 byla podepsána za účasti čtyř významných představitelů z Velké Británie, Francie, Itálie a Německa v čele s Adolfem Hitlerem tzv.

¹⁸ ŘÍHA, Martin. *Proměny sudetské krajiny jako poselství dalším generacím*. Praha: Společnost pro trvale udržitelný život, 2008, s. 1.

¹⁹ ŘÍHA, ref. 18, s. 2.

²⁰ ŘÍHA, ref. 18, s. 1–2.

²¹ MIKŠÍČEK, Petr. *Sudetská pouť, aneb, Waldgang*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2005, s. 75.

²² MIKŠÍČEK, ref. 21, s. 75.

mnichovská dohoda a Německo si nárokovalo odstoupení československého pohraničního území, které obývali Němci. O osudu Československa bylo rozhodnuto bez přizvání našich zástupců a nikdo nám v této věci nepomohl. Snahou Hitlera bylo rozbít demokratické Československo a ovládnout území. Požadavky vůči naší vládě se neúměrně stupňovaly.²³ Nedlouho po Mnichovu se museli Češi žijící na zabaveném území buď vystěhovat, nebo přijmout německé občanství. Zbylá část Čech se po odtržení Slovenska, Podkarpatské Rusi a zabrání českého pohraničí Němci přeměnila na okupovaný Protektorát Čechy a Morava pod vedením říšského protektora a úředníků z řad Němců a Rakušanů. Němci a sudetští Němci brzy zjistili, že příklon k Hitlerovi a nacistům jim nepřinese nic dobrého.

Po skončení druhé světové války bylo odtržené území opět vráceno Československu. Na základě Postupimské konference z roku 1945 konané v Berlíně bylo rozhodnuto o novém uspořádání poválečné Evropy a o odsunu obyvatel Československa hlásících se k německé národnosti.²⁴

Odsun proběhl v pohraničí v několika etapách v rozmezí let 1945 až 1947. První „divoké“ odsuny byly doprovázely týráním, zabíjením lidí, někteří z nich zemřeli při transportech. Lidé byli nuceni zanechat zde téměř všechn svůj dosavadní majetek, s sebou si mohli odnést pouze nejnnutnější osobní věci, určenou hotovost a zavazadlo o přesně stanovené váze. Zůstat tu mohla pouze část Němců, které stát potřeboval k obnovení výroby, dále rodiny ze smíšených manželství a úředně uznaní antifašisté.

Vyhnáním přibližně 2,5 milionů Němců jsme přišli asi o 1 milion kvalifikovaných lidí v produktivním věku, pracovité hospodáře, kteří po několik generací kultivovali naši krajinu pohraničí a ovládali nejrůznější řemesla. Noví obyvatelé se jim v tomto ohledu nemohli vyrovnat. Doosídlenci přicházeli jak z vnitrozemí Čech, tak i z Moravy, Slovenska, Podkarpatské Rusi, Volyně, Maďarska, Bulharska, Rumunska a Řecka.²⁵ Čeští starousedlíci žijící po léta s německými obyvateli v Sudetech mezi doosídlenci a Němci dělali rozdíly.

²³ Mnichovská dohoda. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2012-05-25 [cit. 2012-05-28]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Mnichovsk%C3%A1_dohoda

²⁴ Postupimská konference. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2012-05-03 [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Postupimsk%C3%A1_konference

²⁵ ŘíHA, Martin. *Proměny sudetské krajiny jako poselství dalším generacím*. Praha: Společnost pro trvale udržitelný život, 2008, s. 3–5.

Často Němcům pomáhali, protože mnohdy zjistili, že noví obyvatelé jsou větším rizikem než oni.

„Teprve nyní, když Němci byli poraženi, poníženi, postupně marginalizováni a nakonec nuceně vysídleni, zjišťovali tito lidé, jak moc byl jejich život se zdejší německou společností provázaný, co všechno vlastně s místními lidmi sdíleli spíše než s nově příchozími.“²⁶

Chtěla bych ještě upozornit na skutečnost, že v 30. letech 20. století v Sudetech žilo asi 3 700 000 lidí – z toho 2 650 000 Němců a přibližně 1 000 000 Čechů a desetitisíce Židů. V roce 1947 už to bylo o 1 500 000 lidí méně včetně nových obyvatel. Po válce a nástupu komunistického režimu ruku v ruce s kolektivizací odchází z nově osídleného území další lidé. Důsledkem toho zaniklo 350 000 menších hospodářských jednotek, 3000 obcí, jejich částí a samot.²⁷

3.3 Proměny sudetské krajiny

Po staletí udržovaná kulturní krajina postupně zaniká a s ní i cesty, vesnice, osady, chalupy a další stavby. Mizí obhospodařovaná pole, louky, pastviny a sady. Nejvíce byly postiženy odlehlé a špatně dostupné oblasti, uzavřené vojenské a hraniční prostory, na kterých se podepsal zub času. Docházelo zde k samovolnému rozkladu.

50. a 60. léta byla ve znamení řízených demolic, kdy se ničily kostely, fary, kláštery, boží muka, cesty, rozhledny, výletní restaurace a jiné kulturní památky.²⁸ *„Režim a hlavně lidé po roce 1945 přistupovali ke krajině Sudet jako k dobytému území po nepřátelích, a podle toho se k ní chovali.“²⁹* Po odsunu německých obyvatel bylo pro Čechy nereálné udržet a obhospodařovat všechna opuštěná území.

²⁶ SPURNÝ, Matěj. Společnost v Sudetech po roce 1945 = Die Gesellschaft im Sudetenland nach 1945: Nesourodá společnost: Němci, čeští starousedlíci a osídlenci, nové menšiny = Eine heterogene Gesellschaft: Deutsche, tschechische Alteingesessene und Siedler sowie neue Minderheiten. In: *Sudetské příběhy: vyhnanci, starousedlíci, osídlenci = Sudetengeschichten: Vertriebene, Alteingesessene, Neusiedler*. Praha: Antikomplex, 2010, s. 83-84.

²⁷ Zánik: Proměny sudetské krajiny a společnosti jako nevratný proces. In: *Proměny sudetské krajiny*. 1. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 77.

²⁸ Zánik: Proměny sudetské krajiny a společnosti jako nevratný proces, ref. 27, s. 77.

²⁹ MIKŠÍČEK, Petr. *Sudetská pout', aneb, Waldgang*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2005, s. 24.

Drobná políčka, jedno vedle druhého, která známe ze starých fotografií a pohlednic, se proto sdružovala do větších a využívala se jako pastviny; část nacházející se na výše položených místech včetně strání a úpatí hor byla zalesněná. Rozloha zemědělské půdy se tímto způsobem přiměřeně zmenšila. Podoba krajiny se tak během několika let výrazně změnila. Díky sukcesi, náletové zeleni a nezájmu člověka se z krajiny začaly vytrácet dříve tak typické krajinotvorné prvky jakými jsou stromořadí, větrolamy, meze, můstky přes potoky, vyhlídky do kraje, lavičky sloužící k zastavení a odpočinku, různé cesty a drobné památky jako křížky a boží muka.³⁰

Dříve byla města bez zemědělského venkova nesoběstačná a jen těžko by obstála, byla závislá na úrodnosti krajiny. Polnosti byly od bydlení vzdálené maximálně půl hodiny pěšky, za touto hranicí byly případně zřízeny osady nebo samoty. Vznikla tak vazba mezi sídlem a okolní krajinou. Dnes je venkov naopak spíše závislý na městech a jejich nabídce práce. Pokles pracovních příležitostí v zemědělství vedl k odlivu obyvatel a změna zasáhla krajinu i sídelní strukturu, což má vliv na vzhled staveb a jejich zanedbanost. V současné době velká města pouze vytváří a hromadí kapitál, ale lidé mají stále potřebu přirozeného úniku z těchto míst.³¹ Proto je důležité, aby se opět začala obnovovat přerušovaná rovnováha, která je v Sudetech spojena s výměnou obyvatel a postihla jak města, tak venkov.

Lidé si dříve krajiny a přírody více vážili, do určité míry na ní byli závislí, protože jim byla zdrojem obživy, poznání a zároveň i místem, kde po dlouhou dobu žili a našli tu svůj domov. „*Milovaný domov v pravém slova smyslu, láskyplně dotvářený a udržovaný.*“³² Dnes se o zachování kulturních hodnot stará malé množství lidí, jimž není lhostejný jejich současný stav a chtějí opět navázat vztah s krajinou a uchovat ji pro další generace.

Po válce do českého pohraničí přišli lidé, kterým mohly Sudety nabídnout útočiště pro nový život nebo jim poskytly novou životní šanci. Někteří zde pouze přežívají, protože se nemají kam vrátit, ale jiní se tu chopili příležitosti.

³⁰ MIKŠIČEK, Petr. *Sudetská pouť, aneb, Waldgang*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2005, s. 100–101.

³¹ DEJMAL, Ivan. Příběh krajiny, která přišla o hospodáře. In: *Proměny sudetské krajiny*. 1. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 14–18.

³² KINSKÝ, Jiří. České středohoří = Das Böhmisches Mittelgebirge. In: *Zmizelé Sudety: [katalog k výstavě] = Das verschwundene Sudetenland: [der Katalog zur Ausstellung]*. 5., upr. a rozš. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2007, s. 401.

4 FOTOGRAFOVANÉ LOKALITY

4.1 České středohoří

České středohoří je od roku 1976 chráněnou krajinnou oblastí o rozloze 1063 km². Území se rozprostírá na severu Čech, po obou březích Labe, které tuto oblast protíná. Řeka zde vytváří pozoruhodné přírodní scenerie a jednu z nejkrásnějších částí této CHKO. „*Pro České středohoří typické kuželovité tvary kopců jsou výsledkem třetihorní vulkanické činnosti, která vytlačila vyvěřeliny většinou čedičového typu a znělce do tvaru kup a příkrovů.*“³³ Sopečná etapa vývoje Českého středohoří probíhala v období zhruba 22 milionů let.³⁴

Oblast lze rozdělit na dvě části, a to jihozápadní (Milešovské středohoří) a severovýchodní (Verneřické středohoří). Tyto dva celky jsou od sebe velmi odlišné vzhledem, ale také rozdílnými klimatickými podmínkami. Pro jihozápadní část je typické velké množství srážek, naopak oblast na druhém okraji pohoří patří k nejsušším místům u nás. České středohoří je díky tomu nejbohatším místem České republiky, kde se vyskytuje velké množství ohrožených druhů rostlin a živočichů, a většina území je proto chráněna.

Zdejší přírodní podmínky a úrodná půda měly zásadní vliv na vývoj této oblasti. Došlo zde k rychlému osídlení a následné kultivaci zemědělské krajiny, která je pro tuto oblast specifická a patrná dodnes. Po třicetileté válce tu převažovali němečtí doosídlenci, jimž místní ovocné sady, vinice, chmelnice přinášely bohatou úrodu a tomuto kraji se začalo přezdívat zahrada Čech. Další rozvoj zemědělství přišel v 19. století a vyvrcholil v období první republiky, kdy došlo k dalšímu nárůstu plochy vyhrazené pro sady. Bylo to zároveň i období doprovázené obrovským rozvojem turistiky a vznikem nejrůznějších spolků. Českému středohoří se v těchto dobách začalo říkat „Český ráj“. Na základě vlasteneckých podnětů byla později tímto označením nazývána ryze česká krajina Turnovska.

³³ Správa CHKO České středohoří. In: *Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky* [online]. Praha: © AOPK ČR [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.ceskestredohori.ochranaprirody.cz/>

³⁴ ŠUST, Pavel. O Pro středních horách. In: *Země světa zeměpisný a cestopisný měsíčník: České středohoří 2*. Praha: Geo Bohemia, 2012, roč. 2012, č. 3, s. 11.

„Během staletí se tu vyvinula svérázná, harmonicky utvářená krajina, typického reliéfu, krajina ovocných sadů, protkaná množstvím drobných sídel s lidovou zástavbou a vzhlednými historickými památkami.“³⁵

Neblahé důsledky přineslo kraji odtržení Sudet (začátkem října 1938 se ocitlo skoro celé Středohoří v Říši) doprovázené válečnými událostmi a poté i nuceným odsunem zde převažujícího německého obyvatelstva. Došlo k naprostému zprůtrhání vazeb, kontinuity a vylidnění vesnic. K dalšímu prohloubení problémů přispěla kolektivizace zemědělství, rozvoj průmyslu doprovázený otvíráním kamenolomů, prašných dolů a elektráren.³⁶ Bohužel se toto území nepodařilo nikdy dostatečně doosídlit a některé z vesnic a osad zcela zanikly. Kraji uškodilo i zrušení železnice vedoucí z Velkého Března do Úštěku. Tento krok ztížil celkově dostupnost do této zajímavé části Středohoří, a odřízl tak krásné oblasti od možného turistického využití.

4.1.1 Historie oblasti

„Život v národnostně smíšené oblasti se mohl stát pro mnohé příslušníky českého i německého etnika pravým požehnáním, vzájemným obohacováním a kulturním obdarováním.“³⁷

V krajině a v lidských sídlech jsou změny za několik desetiletí velmi výrazné. Obzvláště při prohlížení a porovnávání se staršími fotografiemi je patrné, že došlo k velkému nárůstu zalesněných ploch a při toulkách uprostřed lesa můžeme narazit na opuštěné ovocné stromy nebo i celé sady. Stromy jsou tak tichými svědky a pozůstatky předchozího života. Dříve byly pečlivě obhospodařovány i svahy sopečných kopců, mnohdy až po samotný vrchol, což muselo být fyzicky náročné. Úrodná půda a dobré klimatické podmínky však

³⁵ Správa CHKO České středohoří. In: *Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky* [online]. Praha: © AOPK ČR [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.ceskestredohori.ochranaprirody.cz/>

³⁶ ŠUST, Pavel. O Prostředních horách. In: *Země světa zeměpisný a cestopisný měsíčník: České středohoří 2*. Praha: Geo Bohemia, 2012, roč. 2012, č. 3, s. 12–15.

³⁷ KINSKÝ, Jiří. České středohoří = Das Böhmisches Mittelgebirge. In: *Zmizelá Sudety: [katalog k výstavě] = Das verschwundene Sudetenland: [der Katalog zur Ausstellung]*. 5., upr. a rozš. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2007, s. 401.

odměnily hospodářovo vynaložené úsilí. „Zdejší ovoce, zvláště rozmanité odrůdy hrušek a jablek, bylo vyhledávaným artiklem a prodávalo se ve velkých a lázeňských městech na trzích, sváželo se povozy k Labi a nakládalo se na lodě, kterými se odváželo na zahraniční odbytí.“³⁸ Krajina byla celkově mnohem více udržovaná a intenzivně zemědělsky obhospodařovaná. Veškerá zeleň, která mohla překážet a stínit, byla vyřezávána a zpracována na topení. Dnes je tomu naopak a zeleň pohlcuje neudržované okolí.

V posledních desetiletích se vytrácela tradiční zástavba a docházelo k zániku hodnotných památek lidové architektury, kterým nebyla věnována potřebná péče. Zaniklo mnoho památek, z nichž některé byly dokonce chráněny státem, ale na jejich opravu bohužel nebylo dostatek prostředků.

Devastace se nevyhnula ani církevním stavbám – kostelům, kaplím, drobným sakrálním památkám v krajině, jako jsou boží muka, křížky atd. Velký podíl na jejich zániku měl komunistický režim, kdy byly památky ničeny plánovaně. „S bouráním kostelů se začalo již v padesátých letech, vrcholu pak dostoupilo v polovině sedmdesátých let 20. století (kostel Sv Kateřiny v Merbolticích, postavený v roce 1709, na místě staršího zůstala zvonice, nyní opravená); v osmdesátých letech pak došlo k likvidaci jedinečného areálu barokního poutního kostela Nejsvětější Trojice z let 1732–33 (rozšířen 1735) na Božím vrchu u Verneřic.“³⁹ Chátrají bohužel i další památky, mezi něž patří kostel sv. Havla z roku 1733 v Bílém Kostelci, rozsáhlý klášterní areál servitů s kostelem Nanebevzetí Panny Marie v Konojedech nebo evangelický kostel v Habřině z roku 1851. Po revoluci se podařilo s přispěním německých starousedlíků některé stavby opravit či zrestaurovat, občas byly postaveny i nové. Například stavba moderní kaple sv. Václava v Bílce, která se nachází kousek pod Milešovkou na místě zbořené barokní návesní kaple.⁴⁰

³⁸ KINSKÝ, Jiří. České středohoří = Das Böhmische Mittelgebirge. In: *Zmizelé Sudety: [katalog k výstavě] = Das verschwundene Sudetenland : [der Katalog zur Ausstellung]*. 5., upr. a rozš. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2007, s. 402.

³⁹ KINSKÝ, ref. 38, s. 402.

⁴⁰ KINSKÝ, ref. 38, s. 402.

4.2 Okolí Bukové hory

Na úpatí Bukové hory se dodnes nachází pozůstatky několika zaniklých obcí: jedná se například o Velké Stínky/Großzinken, Starou Homoli/Althummel, Vitín/Wittine a samoty Mauerschlin a Tschirlaken, které nikdy neměly české názvy. Poprvé jsem je zaregistrovala při prohlížení turistické mapy a také se mi podařilo objevit webové stránky studentů Filozofické fakulty UJEP z oboru kulturněhistorická regionalistka, kteří se této oblasti podrobněji věnovali v rámci praktického semináře. Jeho výsledkem je zeleně značená turistická stezka mapující tyto obce.⁴¹ Značení začíná na návsi v Zubrnících, poté stoupá nahoru do lesů a místy je vidět vysílač na Bukové hoře, podle něhož se může člověk orientovat. Cesta vede přes zaniklou samotu Mauerschlin, Velké Stínky, Starou Homoli, Thunovskou lesovnu, Vitín, samotu Tschirlaken a končí v Malém Březně. Nedaleko Bukové hory se k zelené turistické značce připojí na část cesty i modrá, která nás jinudy také zavede do Vitína, jedné z největších zaniklých obcí v okolí. Tato oblast je na množství zaniklých obcí a osad celkem bohatá.

Na zánik sídel v okolí Bukové hory měl vliv odsun německých obyvatel a také fakt, že se zde nepodařilo vybudovat kvalitnější cestu, která měla vést z Malého Března přes Vitín, Příbram, Verneřice až do České Lípy. Po válce nebyla vhodná doba k prosazení tohoto záměru a vzhledem k ekonomické situaci ke stavbě už nikdy nedošlo.

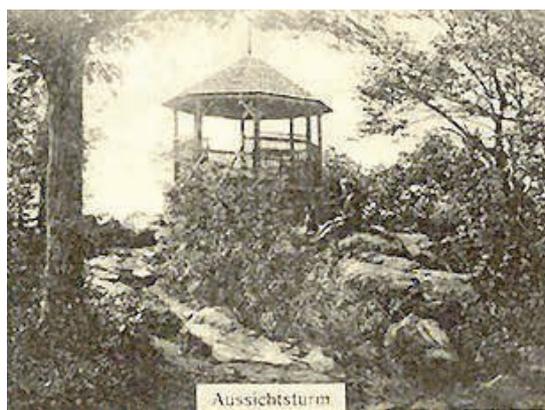
⁴¹ LAUDA, Felix. Turistická stezka po zaniklých obcích pod Bukovou Horou: (Zubrnice – Malé Březno). In: *Zaniklé obce pod Bukovou horou* [online]. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Filozofická fakulta, © 2008 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://ff.ujep.cz/zanikleobce/o-stezce.php>

4.2.1 Buková hora

Buková hora/Zinkenstein je čedičová homole s táhlým hřebenem, pro který se občas využívá i název Čtrnáctihoří/Vierzehnberge a leží na pravém břehu Labe. Název je odvozen od počtu vrcholů.⁴² Buková hora je výraznou dominantou Českého středohoří a za dobré viditelnosti jsou odsud krásné výhledy do kraje. Můžete vidět například Krkonoše, Krušné, Lužické a Jizerské hory, ale i nedaleké Zubrnice, Verneřice, Ústí a další. Roku 1778 tu při své cestě do Ústí nad Labem obdivoval krásný výhled i Josef II.

Na vrcholku stával před rokem 1900 dřevěný altán a nedaleko od něj se stále nachází tzv. Ledová jeskyně/Eishöhle, kde se i v létě udrží sníh a led. Poblíž altánu a turistické chaty je Humboldtova vyhlídka, nesoucí jméno po přírodovědci a zakladateli vědecké geografie F. H. A. v. Humboldtovi, který místo navštívil roku 1837.

Dnes se na Bukové hoře nachází nejvyšší železobetonová stavba v České republice, která slouží jako televizní vysílač. Její výška je 233 m a nachází se asi 684 m n.m. Vysílač tu má své místo v obměněné podobě přibližně od roku 1960. Dřevěná chata byla v roce 1913 odstraněna a místo ní tu v roce 1929 vyrostla kamenná budova – dnešní Děčínská bouda – a vybudovala se příjezdová cesta.⁴³

Obr. 2 – Buková hora = Zinkenstein (viz Příloha 11)

⁴² PIŠTĚK, Milan. Severní Polabí: Města, obce a osady na Ústecku... od A do Ž: Buková hora. In: BERAN, Pavel. *Zaniklé obce a objekty po roce 1945 = Werschwundene Orte und Objekte nach Jahre 1945* [online]. © 2005-2011 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=143887>

⁴³ Buková hora (České středohoří). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001, 2012-03-20 [cit. 2012-04-17]. Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Bukov%C3%A1_hora_\(%C4%8Cesk%C3%A9_st%C5%99edoho%C5%99%C3%AD\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Bukov%C3%A1_hora_(%C4%8Cesk%C3%A9_st%C5%99edoho%C5%99%C3%AD))

4.2.2 Vitín

„*Toto místní jméno (1397 in Vitinie) je odvozeno přivlastňovací příponou -in od mužského osobního jména Víta - Vítův (dvůr).*“⁴⁴

Vitín/Wittine leží v kopcích nad Malým Březnem, Těchlovicemi a Přerovem nad Labem několik kilometrů od vrcholku Bukové hory. Dříve velmi malebná vesnice byla krásně zasazená do zdejší členité krajiny a nabízela výhledy do okolí, které dnes částečně znemožňuje rozrostlá a neudržovaná zeleň. Vitín se stal společně s osadou Přerov a Leština součástí Malého Března. Roku 1788 tudy projížděl na své cestě krajem císař Josef II.

Ve vesnici byl hostinec Veselá vyhlídka/Zur frohen Aussicht a v dobách své největší slávy sloužil jako pěkné výletní místo, které bylo turistům doporučováno československým bedkrem ze třicátých let. Pivo se vozilo z Velkého Března.⁴⁵ „*Železnice ho dopravila do Verneřic, odkud si ho hostinský odvezl koňským potahem.*“⁴⁶ V roce 1930 zde bylo 18 domů s 96 obyvateli.

Obr. 3 – Vitín = Wittine (viz Příloha 12)

Po válce a odsunu německých obyvatel přišli do Vitína čeští doosídlenci, především vojáci ze zahraničních jednotek. Ani novým obyvatelům se bohužel nepodařilo prosadit výstavbu silnice a po roce 1950 začali obec opouštět. Nepříjemnou událostí, jež přispěla k odchodu dalších lidí, bylo úmrtí dítěte. Díky

⁴⁴ Obce Ústecka: Vitín = Wittine. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/vitin.htm>

⁴⁵ [ČTVRTNÍČEK, J.]. Historie Vitína. *Historie Litvínovska a okolí...* [online]. [Litvínov], 2011-01-20 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://litvinov.sator.eu/kategorie/zanikle-obce/vitin/historie-vitina>

⁴⁶ Obce Ústecka: Vitín = Wittine. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/vitin.htm>

špatné přístupnosti se k němu včas nedostal lékař. Poslední obyvatel zde žil údajně ještě v roce 1965.⁴⁷

Kolem roku 1970 se rozpadla i kaple z 1. poloviny 18. století. Dnes z Vitína zbyly pouze trosky, nejdéle odolává bývalý hostinec. Když do Vitína přicházíte od Bukové hory, můžete se pokochat krásným výhledem dolů do údolí, kde se postupně začínou vynořovat obrysy jednotlivých domů. Vitín patří mezi největší zaniklou obec v této oblasti, čemuž nasvědčuje velké množství rozpadlých obvodových zdí, oken, kleneb, výklenků a dalších architektonických prvků. V některých domech se dochovaly pozůstatky barevné vnitřní výmalby, odkryté studny a rozlehlé opuštěné zahrady s ovocnými stromy. Ve Vitíně se nachází i dva rybníky. Špatně dostupné a odlehlé obce jako je Vitín se nebouraly, ale byly ponechány napospas svému osudu. Dodnes je to místo plné vzpomínek.

4.2.3 Stará Homole

Zaniklá vesnice Stará Homole/Althummel leží na jižním svahu Bukové hory na cestě, která dříve vedla z Vitína do Velkých Stínek. Byla zasazená na okraj údolí Natschintal mezi hřbetem Babiště/Bobischt (541 m n.m.) a protějším hřebenem Prauskenkamm (511 m n.m.).⁴⁸ „*Se 14ti domy a 53 obyvateli patřila ke katolické obci Zubrnice, kde se nacházela také železniční stanice, pošta, fara a škola.*“⁴⁹ Stará Homole i Zubrnice spadaly pod litoměřické probošství. První zmínka o vesnici pochází z 15. století, kdy došlo v pusté vsi Natschin – Nacziessin k horninovému sesuvu. Tato událost byla roku 1504 písemně zaznamenána. Roku 1778 vesnicí projížděl při své cestě z Bukové hory císař Josef II., na jehož počest byla pojmenována studánka, ze které se zde napil. Od té doby se jí říkalo Císařský pramen/Kaiserbrunn a místní lidé tam po dlouhá léta chodili pro vodu a zaháněli s ní různé neduhy.⁵⁰

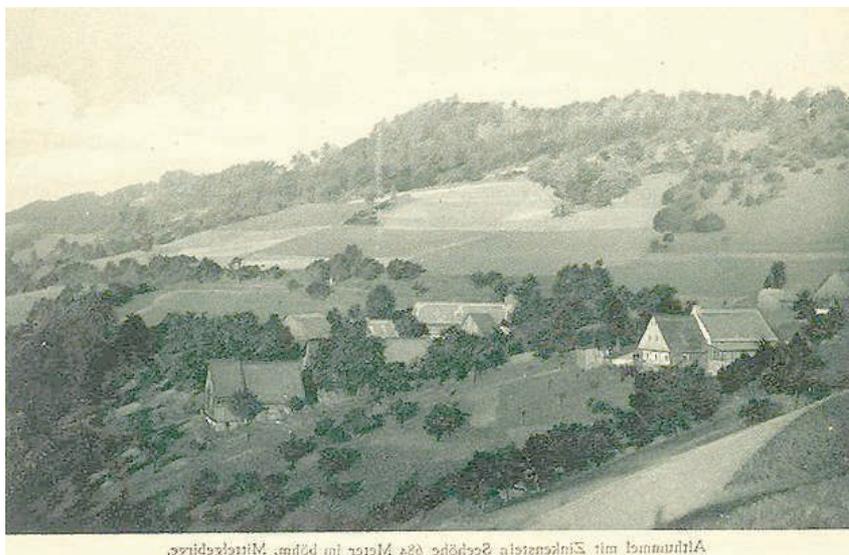
⁴⁷ [ČTVRTNÍČEK, J.]. Historie Vitína. *Historie Litvínovska a okolí...* [online]. [Litvínov], 2011-01-20 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://litvinov.sator.eu/kategorie/zanikle-obce/vitin/historie-vitina>

⁴⁸ Obec Ústecka: Stará Homole = Althummel. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obec/ul/shomole.htm>

⁴⁹ Obec Ústecka: Stará Homole = Althummel, ref. 48.

⁵⁰ Kaiserbrunn (Císařova studánka ve Staré Homoli). *Zaniklé obce na Ústecku* [online]. [Ústí nad Labem]: Universita Jana Evangelisty Purkyně, Filosofická fakulta, Katedra historie, © 2012 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://zanikleobce.webnode.cz/historie/>

Místo zaniklo důsledkem vysídlení německých obyvatel a špatné dopravní dostupnosti. Dnes už se ze Staré Homole dochovaly pouze zarůstající rozvaliny domů uprostřed lesa, opuštěné ovocné stromy, zahrady a kamenité cestičky mimo značené trasy.

Obr. 4 – Stará Homole = Althummel (viz Příloha 13)

4.2.4 Velké Stínky

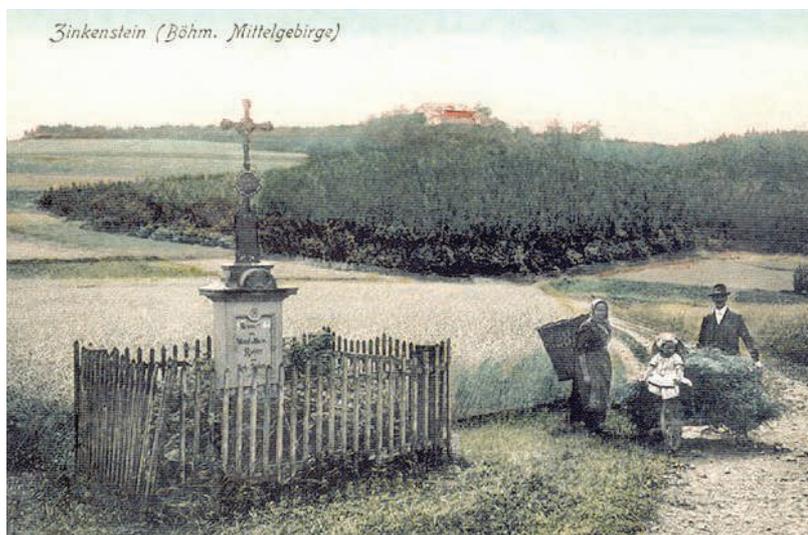
Osada Velké Stínky/Großzinken se také nachází na úpatí Bukové hory a patří k dalším ze zaniklých obcí v tomto masivu. Stínky jsou položeny na bývalé cestě, která je spojovala s Vitínem, Starou Homolí a Bukovou horou. V roce 1905 zde stála ochranná chýše, jež se nedochovala. Roku 1929 bylo evidováno 6 domů s 33 obyvateli. „Na povrch tu místy vystupuje čedičový tuf a nachází se zde též vyústění odvodňovací dědičné štoly bývalého hnědouhelného dolu Svatý Gothard (poblíž opuštěné samoty Mauerschín).“⁵¹

Dodnes tu najdeme zarostlé rozvaliny, základy domů, dochované sklepy, architektonické prvky a studnu. V turistické mapě je místo pod označením „Na Stínkách“. Další vzpomínkou na dávné časy je 20 metrů vysoká lípa malolistá, prohlášená od roku 2006 CHKO České středohoří za památný strom.⁵² Osada

⁵¹ Obec Ústecka: Velké Stínky = Großzinken. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/vstinky.htm>

⁵² Obec Ústecka: Velké Stínky = Großzinken, ref. 51.

zanikla po roce 1946 vlivem odsunu původních obyvatel a nepovedenému doosídlení.

Obr. 5 – Velké Stínky = Großzinken (viz Příloha 14)

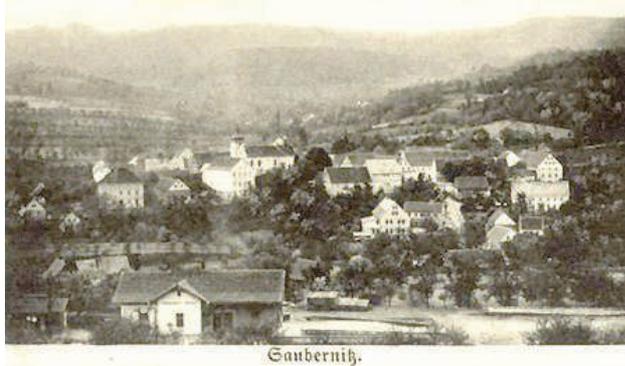
4.2.5 Zubrnice

Zubrnice/Saubernitz obklopuje kopcovitá krajina Českého středohoří a počátky obce spadají do 9.—10. století. Jedná se o obec s ojedinělým krajinářským a urbanistickým umístěním. Najdete zde dochovaný soubor lidové architektury, kde na jednom místě můžete spatřit stavby roubené, hrázděné i zděné. Od roku 1996 jsou Zubrnice podle prohlášení vlády České republiky vesnickou památkovou rezervací.⁵³

Vesnice spadala pod nedalekou tvrz v Leštině, která chránila statky litoměřického probošství prostřednictvím vladyků z Kamýku. V roce 1729 byla dolní část Zubrnice zničena povodní a do roku 1848 patřila k biskupskému majetku. Muzeum lidové architektury bylo otevřeno roku 1988 a stalo se novým útočištěm pro památné objekty lidové architektury z ohrožených míst Českého středohoří a Podkrušnohoří, které sem byly postupně přenášeny. Velká zásluha o zachování památek patří PhDr. Františku Ledvinkovi – zakladateli a správci muzea, jenž zde vytvořil nejmladší skanzen v České republice.

⁵³ Skanzen Zubrnice. *Soubor lidové architektury Zubrnice* [online]. Zubrnice: Soubor lidové architektury Zubrnice, © 2009, 2010-05-25 [cit. 2012-05-31]. Dostupné z: <http://www.zubrnice.cz/>

Významnou částí muzea je zemědělský statek č. p. 61, kde je k vidění původní dochované vybavení, včetně náčiní a nářadí připomínající život a práci lidí na zemědělské usedlosti. V hospodářské části je stodola, sušárna ovoce, kůlna s nářadím a bylinková zahrádka.

Obr. 6 – Zubmice = Saubernitz (viz Příloha 15)

Na návsi najdeme krásnou barokní studnu z roku 1695 pocházející ze Střížovic u Ústí nad Labem, dále smírčí kříže z Chabařovic, sochu Jana Nepomuckého z roku 1723 a u hřbitova stojí znovu postavená hrázděná kaplička Nejsvětější Trojice ze Žichlic. V roce 1997 se povedlo zprovoznit i školu z roku 1863. Součástí skanzenu je i zděný dům z poloviny 19. století, v němž je umístěna expozice starého vesnického obchodu. V Týništi je jako

součást roubené stavby s mlýnicí k vidění malý vodní mlýn na horní pohon. Podařilo se zde zachovat jedinečnou technickou památku. V dřívějších dobách bylo na Lučním potoce okolo dvaceti mlýnů. Cestu k mlýnu lemují obnovená Boží muka z Lučního Chvojna. Na zrušené trati Velké Březno – Zubrnice – Úštěk ve spodní části obce bylo na bývalém nádraží zprovozněno historické muzeum železnice, které je od roku 1998 kulturní technickou památkou s občasným provozem.

Další významnou stavbou, která unikla zániku, je kostel sv. Máří Magdalény, pravděpodobně z roku 1352. Kostel prošel v letech 1723–1732 barokní přestavbou vedenou dílnou Octavia Broggia z Litoměřic. V současné době je využíván pro různé kulturní akce, například výstavy a koncerty. Společně s dalšími objekty je kostel památkově chráněn. Před kostelem se nachází ukázka lidové práce – krucifix z roku 1810 pocházející z Krásného Března.⁵⁴

⁵⁴ Obec Ústecka: Zubrnice = Saubernitz. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27].

4.3 Úštěcko

Úštěcko se nachází v severočeské oblasti Sudet a toto území bylo v minulosti typicky zemědělské. „*Ve třicátých letech 20. století prosperovalo a vykazovalo často špičkový sortiment zemědělské produkce.*“⁵⁵ Na ztrátu jeho postavení působilo několik faktorů. Nejpodstatněji kraj ovlivnil odsun původních obyvatel po druhé světové válce a s tím související totální výměna obyvatel za nové, dále změna orientace zemědělství za totalitu, kdy došlo ze znárodnění a zániku soukromých zemědělců. Zemědělství přišlo o skutečného hospodáře a byly zpřehrány vazby a kořeny společně s odpovědností vůči minulým i následujícím generacím. Po roce 1989 kraji uškodila i následná dezorientace.

56

4.3.1 Charakteristika Úštěcka a jeho okolí

Úštěcko jako kraj je součástí bývalého okresu Litoměřice. Samotné město Úštěk se nachází na spojnici mezi většími městy jako jsou Litoměřice (západ) a Česká Lípa (východ). Díky dalším protínajícím komunikacím je město propojeno na severozápadě s Ústím na Labem, Děčínem a na jihu s Roudnicí nad Labem, Mělníkem a Prahou.

*„Přes polovinu území Úštěcka (východně od Labe) tvoří CHKO České Středohoří. Na východním okraji hraničí mikroregion s další CHKO, a to s Kokořínskem, jehož těžiště je více na jihu. Jižní část mikroregionu je rovinatá, níže položená, v minulosti proslulá zejména pěstováním chmele. Na více než polovině území je proto nutné dodržovat zákon o ochraně přírody – konkrétně § 12 o ochraně krajinného rázu. V rámci tohoto paragrafu by měla být zahrnuta i ochrana rázu sídel.“*⁵⁷

V posledních šedesáti letech 20. století Úštěcko ztrácelo svůj hospodářský význam a docházelo k poklesu produkce chmele i ovoce. V důsledku těchto nepříznivých okolností ztratilo nezbytná pracovní místa a potřebné trvalé obyvatelstvo. „*Okolní města díky propagované a cílevědomě*

⁵⁵ BAŠE, Miroslav. Lidé a krajina v jednom severočeském mikroregionu. In: *Proměny sudetské krajiny*. 1. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 199.

⁵⁶ BAŠE, ref. 55, s. 198–209.

⁵⁷ BAŠE, ref. 55, s. 201.

uskutečňované urbanizaci získávala. V tomto ohledu má ovšem mikroregion Ústěcko výrazně horší podmínky. Jedná se o celistvé území, které dnes v podstatě bojuje o přežití. Jeho největší obec (královské město Ústěck) je sice městem, ale příliš malým a nevýznamným, než aby bylo schopné se stát „magnetem“, tj. aby vykazalo potřebný růst významu a v důsledku toho přírůstky obyvatel.“⁵⁸

4.3.2 Historie a současnost osídlení na Ústěcku

Nejstarším typem sídel jsou v tomto kraji návesní vsi, které bývají nejčastěji podélné, okrouhlé či jinak nepravidelné. Ústěcké panství několikrát vystřídalo své majitele, v roce 1622 bylo zabaveno Sezimům a část území připadla pražským jezuitům. Třicetiletá válka způsobila změnu ve složení obyvatelstva spojenou s přílivem německého etnika. Nastalo období rozvoje řemesel a zakládání cechů. Pěstoval se zde len a v návaznosti na to se rozvíjela domácí textilní výroba. *„Pěstování chmele zaznamenalo velký rozvoj od 18. století a o sto let později dosáhlo světové proslulosti. V Ústěcku působil odborný ústav známkování chmele.“⁵⁹* S chmelařstvím souvisel také rozvoj pivovarnictví. Zemědělství mělo obrovský vliv na prosperitu a rozkvět města Ústěcku, kde vládli jezuité až do roku 1773, kdy došlo ke zrušení řádu a zabavení majetku státem.

„Město Ústěck mělo v 19. století dostatečnou míru hospodářské, soudní a vnitřní samosprávy, což mělo příznivý vliv na jeho rozkvět. Vznikaly zde první malé továrny, kupříkladu chemická továrna J. J. Leitenbergera, továrna na punč a likéry I. Krause a továrna na kostice a jehlice D. Hirsche.“⁶⁰

Paradoxem je, že dnes je na tom Ústěcko nejhůře, protože se na jeho území nachází 40% nejstarších chmelnic v České republice. Tento fakt má negativní dopady na pokles výnosů a ekonomickou stránku pěstování této plodiny.

⁵⁸ BAŠE, Miroslav. Lidé a krajina v jednom severočeském mikroregionu. In: *Proměny sudetské krajiny*. 1. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 201.

⁵⁹ BAŠE, ref. 58, s. 202.

⁶⁰ BAŠE, ref. 58, s. 202.

Neblahý dopad na mikroregion měla také změna hranic ČSR v roce 1938 – 1939, kdy museli území Sudet opustit Češi a po skončení druhé světové války přišel odsun německého obyvatelstva, které tvořilo dominující složku. Češi zde byli do té doby zastoupeni pouze mezi 3 až 6%.

Na pokles obyvatel měl po roce 1950 mimo jiné vliv socialismus zaměřený na zprůmyslnění státu. Důsledkem toho odchází lidé za prací do měst, kde jim bylo mnohdy nabídnuto bydlení na sídlišti. Opuštěné domy chátrají, dochází k devastaci, rabování, případně demolici domů, kostelů, kaplí, bývalých zámeckých objektů a jejich parků a zahrad – příkladem jsou Konojedy. Na bourání těchto tradičních staveb se organizovaly brigády pod vedením armády.⁶¹

4.3.3 Vybrané lokality Úštěcka a Litoměřicka

V této části práce je uvedena stručná historie a popis konkrétních fotografovaných oblastí, kde jsem se pohybovala.

4.3.3.1 Úštěk a okolí

Městečko vzniklo na vyvýšeném ostrohu, který obtékají Úštěcký, Červený a Loubní potok. Název je odvozen od místa, kde se slévají potoky. Úštěk je zdvojnásobením slova ústí. Město se rozkládá uprostřed kraje plného zahrad a chmelnic. Chmelařství zde má dlouholetou tradici.

První zprávy o osídlení místa jsou z 10.–13. století a status města získal Úštěk/Auscha ve 14. století. V té době byl střed města obehnan hradbami. Během středověku tudy vedly staré obchodní cesty z Litoměřic do Lužice.

Historické jádro Úštěku má status městské památkové rezervace. Na náměstí stojí pozdně barokní kostel sv. Petra a Pavla z roku 1765–1769 s oltářním obrazem od Karla Škréty, který nechali postavit jezuité. Na stejném místě se nacházel ve středověku gotický kostel sv. Michala. V jeho bezprostřední blízkosti je barokní fara, již nechal vybudovat stavitel Octavio Broggio roku 1772. Náměstí lemují historické domy s pozdně gotickými

⁶¹ BAŠE, Miroslav. Lidé a krajina v jednom severočeském mikroregionu. In: *Proměny sudetské krajiny*. 1. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 204–205.

výraznými štíty. Nedaleko náměstí nalezneme pozůstatky hradu, kde byl později zřízen i pivovar. Dodnes se zachovala i robustní Pikartská věž s muzeem čertů. Na konci hlavní ulice přes centrum najdeme zbylé části městské brány. Za zmínku stojí i tzv. Ptačí domky, což jsou převážně i několikapatrové dřevěné přístavby se vzpěrami na skalním srázu ve stylu ptačích hnízd; místnosti a sklepy byly zahloubené do skály. Domky představují památku na italské dělníky, kteří zde pomáhali se stavbou železnice. V Úštěku lze vidět také zachovalou synagogu, jež prošla roku 2003 rekonstrukcí. Zánik hrozil i židovskému hřbitovu kousek za městem, ale nakonec se podařilo jej úspěšně opravit. Historie zdejší židovské obce sahá až do 14. století.⁶²

V okolí Úštěku se nachází malé vesnice a osady obklopené zdejší krásnou přírodou, hrádek Helfenburk, poutní vrch Kalvárie a další zajímavosti. Za městem byl v roce 1960 pro rekreační účely vybudován rybník Chmelař, který se stal vyhledávaným turistickým cílem.

Ve městě žili do konce druhé světové války převážně čeští Němci, česká menšina odešla před vypuknutím války do vnitrozemí. V roce 1945 došlo k odsunu německých obyvatel a město bylo doosídleno českými a slovenskými rodinami z různých koutů republiky a o něco později ještě volyňskými Čechy. Po roce 1948 nastal odliv obyvatel do měst. V současné době zde žije pouze 2700 obyvatel.⁶³

Obr. 7 – Úštěk = Auscha 12, 22 (viz Příloha 16)

⁶² ŠUST, Pavel. Úštěk. *Země světa zeměpisný a cestopisný měsíčník: České středohoří 2*. Praha: Geo Bohemia, 2012, roč. 2012, č. 3, s. 46–51.

⁶³ KOŠŤÁL, Bohuslav. O Úštěku. *Úštěk = Auscha: muzeum pohlednic* [online]. Úštěk: Úštěk = Auscha: muzeum pohlednic, © 2012 [cit. 2012-06-02]. Dostupné z: <http://www.ustekmuzeumpohlednic.estranky.cz/clanky/o-usteku.html>

4.3.3.2 Levín

Z dalších významných sídel bych zmínila Levín/Lewin, který je již od raného středověku proslulý výrobou keramiky. „Vrcholným obdobím hrnčířského řemesla bylo 18. století, kdy osobitá levínská keramika konkurovala ostatním domácím výrobcům a byla exportována i do zahraničí.“⁶⁴ Dnes zde v této tradici pokračuje jediný keramik.

Městys se rozprostírá nedaleko od Úštěku a dominuje mu návrší Turmberge s barokní zvonící z roku 1699, na kterou je možné vystoupat. Výhled do kraje částečně zakrývá náletová vegetace. Uprostřed návsi stojí pozdně barokní kruhová centrála Povýšení sv. Kříže z konce 18. století. Svým tvarem má připomínat hrnčířský kruh. „Její světoznámou zvláštností je „Levínský kocour“, kamenný svorník klenby ze 13. století s vyobrazením lva a cyrilským nápisem. Pochází prý ze staršího kostela na levínském hřbitově.“⁶⁵ Poblíž se nachází i několik klasicistních domů, radnice z roku 1793 a dřevěné lidové stavby. V roce 1930 žilo v Levíně v 95 domech 423 obyvatel, z toho pouze 37 Čechů. V roce 2001 bylo napočítáno 59 domů s 65 obyvateli.⁶⁶

Obr. 8 – Levín = Lewin (viz Příloha 17)

⁶⁴ BAŠE, Miroslav. Lidé a krajina v jednom severočeském mikroregionu. In: *Proměny sudetské krajiny*. 1. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 203.

⁶⁵ Starobylé horské městečko Levín. *Zubnice: oficiální stránky obce* [online]. Zubnice: [Obec Zubnice], © 2010, 2010-10-13 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.obeczubnice.cz/starobyle-horske-mestecko-levin/d-1014/p1=60>

⁶⁶ Obec Litoměřicka: Levín = Lewin. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/lt/levin.htm>

4.3.3.3 Lázně Jeleč

Pod Levínem se v údolí nedaleko Horní Vysoké nacházely tehdy proslulé lázně Jeleč/Bad Geltersberg, využívající léčebných účinků mírně radioaktivních pramenů. Byly založeny v první třetině 19. století Františkem Kitem, který je roku 1839 prodal Dr. Mayerovi a za jeho působení dosáhly velkého rozmachu. Navštěvovali je i cizinci uchváteni zdejší krásnou přírodou. Do roku 1978, než byla zrušena železniční trať, se sem bylo možné přiblížit vlakem z nedalekého Úštěku. Po druhé světové válce upadly lázně v zapomnění a dnes jen těžko dohledáme jejich základy.⁶⁷

Obr. 9 – Lázně Jeleč = Bad Geltersberg (viz Příloha 18)

4.3.3.4 Habřina

Vesnice se nachází nedaleko města Úštěk a náleží k nejstarším obcím úštěcké kotliny. První zmínka o ní pochází z roku 1426.

V roce 1784 zde byla založena evangelická farnost a Habřina/Haber tak patřila mezi nejstarší evangelické obce v Čechách. Evangelíci si roku 1851 postavili faru, kde fungovala od roku 1862 jednotřídní škola. V roce 1850–1853 s přispěním německého spolku „Gustav Adolf“ přibyl i kostel v pozdně empírovém slohu a roku 1861 byl na kraji vesnice zřízen hřbitov. Působily tu dvě školy – veřejná a evangelická.⁶⁸ Po odsunu německých obyvatel přestal být kostel využíván a začal chátrat. Před rokem 1990 sloužil jako sklad, proto není

⁶⁷ BAŠE, Miroslav. Lidé a krajina v jednom severočeském mikroregionu. In: *Proměny sudetské krajiny*. 1. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 203.

⁶⁸ O městu Úštěk: Místní části města: Habřina. *Oficiální stránky města Úštěk* [online]. Úštěk: © [Město Úštěk] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: http://www.mesto-ustek.cz/mesto_mistnicasti.html

divu, v jakém stavu se dnes nachází. Kolem roku 1921 žilo v Habřině 298 Němců a 2 Češi.⁶⁹ V roce 1945 bylo z 55 domů obydleno pouze 29.

V současné době je Habřina malá obec s lidovými stavbami, kde žije přibližně 55 obyvatel. Kostel se dočkal alespoň opravené střechy, byl uzavřen a má částečně zazděná okna. Bezprostředně za ním nalezneme areál bývalého zemědělského družstva. Po sirotčinci, který stával opodál, se nedochovaly žádné stopy.

Obr. 10 – Habřina = Haber (viz Příloha 19)

4.3.3.5 Kamýk

„Etymologický výklad názvu obce vychází ze staročeského výrazu pro skalku, malý Kámen („Kámýček“-Kamýnek).“⁷⁰

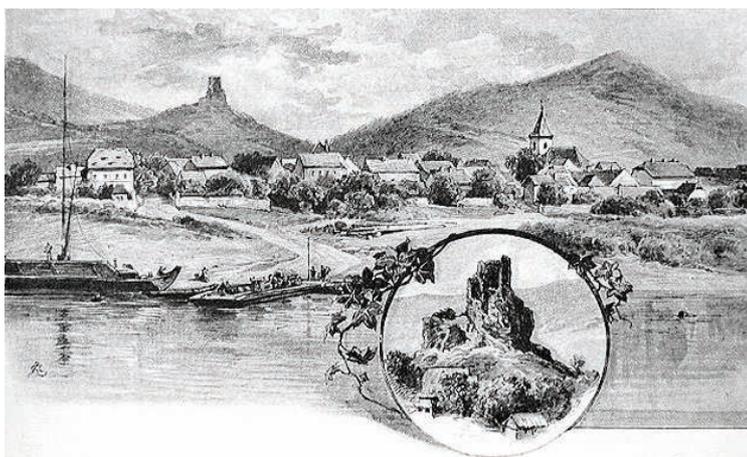
Kamýk/Kameik se rozkládá v západní části Českého středohoří nedaleko prehistorického sídliště ve Velkých Žernosekách a v Libochovanech. Leží na pravém břehu Labe pouze několik kilometrů od Litoměřic. Jedná se o zemědělskou vesnici obklopenou ovocnými sady, které utváří zdejší malebný krajinný ráz. Ovoce z tohoto kraje bylo proslavené i v Evropě, v Kamýku se pěstovaly především třešně a vlašské ořechy. Do Litoměřic odtud vedla známá ořechová alej.

⁶⁹ MILIČEVIČ, Miloš. Habřina – kostel = Haber – Kirche: Historie obce a kostela. In: BERAN, Pavel. *Zaniklé obce a objekty po roce 1945 = Werschwundene Orte und Objekts nach Jahre 1945* [online]. © 2005-2011, 2008-04-05 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1448551>

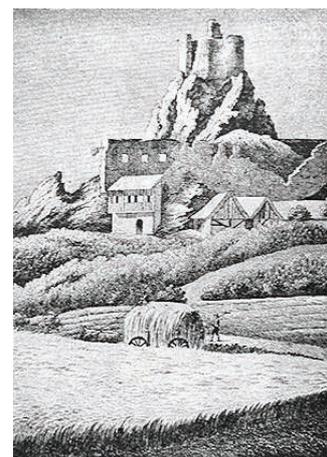
⁷⁰ Obec Kamýk - úvod. *Kamýk* [online]. Kamýk: Obec Kamýk, © 2008 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.obec-kamyk.cz/>

První zprávy o obci se objevily v polovině 13. století a jsou doloženy listinou Jana Lucemburského z roku 1319. Uprostřed Kamýku stojí pozůstatky hradu, který nechal znovu postavit Jindřich z Pokratic; jeho potomci byli nazýváni Kamýkové z Pokratic. Jak je pro tyto stavby příznačné, byl hrad vybudován na vyvýšeném místě a tvoří výraznou dominantu obce. Zřícenina Kamýk nabízí krásný výhled na sady svažující se k Labi a na okolní kopce rozestě po kraji. Široký výhled umožňoval velmi dobrou viditelnost na důležitá místa v oblasti, například na Litoměřice, Lovosice, Říp, Radobýl, Lovoš, Milešovku ad.

Na návrší nad obcí zvanou „Na Láskách“ byly v roce 1898 několikrát objeveny cenné předměty připomínající mladší a starší dobu bronzovou. Za zříceninou hradu se na severovýchodě tyčí kopec Plešivec s barokní kaplí sv. Jana Křtitele.

Obr. 11 – Velké Žernoseky (viz Příloha 20)

Obr. 12 – Kamýk = Kameik (viz Příloha 21)

Je zde doložena existence dvou škol – německé dvoutřídky a české jednotřídky – která souvisela se složením obyvatelstva. V Kamýku krátce pobýval známý český skladatel Bedřich Smetana. Jeho návštěvu tu připomíná pamětní deska a pamětní síň v obecním úřadě. V období mezi dvěma světovými válkami zde ukončil svoji činnost i pivovar, který ani později už nebyl obnoven. V současnosti žije v Kamýku přibližně 136 obyvatel.⁷¹

⁷¹ Obec Kamýk: Historie. In: *Mikroregion Porta Bohemica* [online]. Kamýk: © Mikroregion PORTA BOHEMICA, [2007] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.portabohemica.cz/kamyk.html>

4.3.3.6 Kunderatice a Varhošť

Kunderatice/Kunderatitz leží na jižní straně kopce Varhošť ve výšce 470 m n. m. První zprávy o historii této vesnice pochází z roku 1387. V polovině 19. století zde žilo přibližně 160 obyvatel. Oblast se stala proslulým výletním místem díky atraktivní krajině s nedalekou rozhlednou Varhošť, skalnatým kopcem Holý vrch ve výšce 577 m n. m. a zásluhou dobrých klimatických podmínek.

Toto místo vynikalo honosnými vilami – jednu z nich nechal postavit v roce 1867 litoměřický stavitel Gaube. Byla to dvoupatrová vila Jindřiška/Henriettens Ruhe inspirovaná dobovými horskými hotely, která sloužila jako letní penzion. Dnes se nachází v troskách. Poblíž stále stojí pozdně empírová hájovna. Villa Maria z roku 1884 se stala pro změnu letním sídlem významného německého pedagoga a politika Julia Lipperta. Byla umístěna uprostřed velkého parku s rizalitou, pavlačí, terasou a vížkou. V roce 1876 zemřel v Kunderaticích krajinář Wilhelm Riedel, jenž studoval na pražské Akademii s Adolfem Kosárkem.⁷²

Obr. 13 – Kunderatice = Kunderatitz (viz Příloha 22)

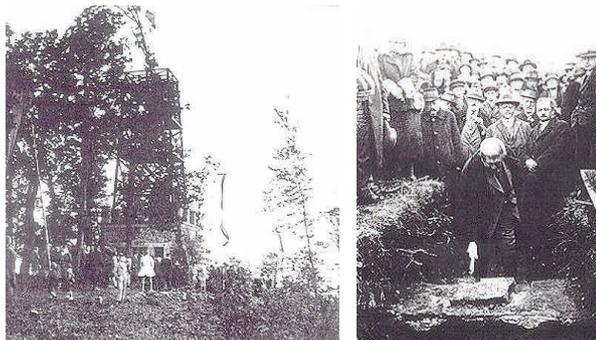
Z tradiční zástavby hrázděných a roubených staveb se dochovalo několik stavení, kde ještě nyní najdeme prvky lidové architektury, převažují ale spíše novodobé rekreační stavby. Vesnice je dnes osídlena pouze rekreačně, protože se jí po odsunu německého obyvatelstva po roce 1945 nepodařilo doosídlit.

⁷² Obec Litoměřicka: Kunderatice = Kunderatitz. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/lt/kunderatice.htm>

Nad vesnicí se tyčí v nadmořské výšce 639 m n. m. vrchol Varhošť/ Aarhorst s třípatrovou ocelovou rozhlednou vysokou 13 metrů. Je odsud krásný kruhový výhled na České středohoří, Krušné a Jizerské hory, Bukovou horu, hrad Hazmburk, řeku Labe a další. Na vrcholu se v průběhu času vystřídaly celkem tři věže. Dnešní podoba rozhledny byla otevřena se zahájením tradiční litoměřické výstavy Zahrada Čech konané v Litoměřicích 22. 9. 1973.⁷³ V současné době je Varhošť celoročně volně přístupná.

Obr. 14 – Kundratice = Kundratitz (viz Příloha 23)

Obr. 15 – Varhošť = Aarhorst (viz Příloha 24)

⁷³ Polabím z Lovosic do Ústí: Výlety: 2: Varhošť a Macha. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/stredohori/varhost.htm>

5 TVŮRČÍ PROCES

5.1 Inspirace

Inspirací pro tuto práci se mi staly dřívější cesty do okolí Českého lesa, který byl také součástí bývalých Sudet. Při vyhledávání dalších informací a fotografií o zaniklých obcích a kulturních památkách jsem v té době objevila knihu „Zmizelé Sudety“ od občanského sdružení Antikomplex. Nechala jsem se knihou inspirovat a zkoušela jsem k náhodně objeveným zaniklým sídlům a řadě mizejících objektů, kostelů, hřbitovů také zpětně dohledávat staré fotografie a srovnávala je s těmi současnými. Svými fotografiemi jsem začala přispívat do skupiny „Sudety v srdci“ a jedna z mých fotografií byla použita do kalendáře pro rok 2011 nesoucího stejný název.

Dalším inspiračním zdrojem se pro mě stal náhodně objevený fotograf Jan Reich a jeho snímky z cyklů „Znaky kraje“, „Doubice“, „Venkov“, „Čechy – krajina“, „Pražská zátiší“ a další. Stejně jako pro Reicha, staly se i pro mě při putování krajem nosné mizející předměty, zanikající lidská sídla a pozůstatky kulturní krajiny.

5.2 Výběr lokality a vyhledávání míst

Při výběru lokality pro cyklus fotografií jsem zpočátku přemýšlela o již zmíněné lokalitě Českého lesa, kterou jsem před několika lety průběžně navštěvovala a mapovala zaniklé obce v okolí řeky Radbuzy. V tomto kraji jsem objevila mnoho krásných opuštěných míst a lákalo mě opět se tam vrátit. Vzhledem k vzdálenosti Českého lesa od mého současného bydliště jsem postupně začala hledat o něco dostupnější místa, kam bych mohla jezdit v průběhu práce častěji a vydala jsem se do nových míst.

Při fotografování vybrané části bývalých Sudet jsem se zaměřila na oblast Českého středohoří. Tento kraj mě uchvátil krásnou přírodou, rozestými kopci (pozůstatky po dávné vulkanické činnosti), velkým množstvím rozhleden a ostatních vyhlídek s úžasným panorama krajiny. Mezi nejznámější patří například Milešovka, Varhošť, výhled z Kamýku, Radobýlu, Sedla a mnoha dalších.

Vyhledávala jsem místa, kde se dodnes nacházejí pozůstatky zaniklých obcí, osad, chátrajících kostelů, na kterých se podepsal čas a kam už se původní obyvatelé – hospodáři nevrátili. Příroda si zde začala brát zpět to, co jí dříve patřilo. Okolí začalo pustnout a chátrat, kvůli čemuž se naskýtá smutný pohled, jenž nutí k zamyšlení nad tím, co se tu odehrálo.

V těchto místech jsem nikdy předtím nebyla, i přes to si mě zdejší kout naší vlasti podmanil. Díky cestám do této oblasti jsem měla možnost poznat zajímavé lidi a navázat nová přátelství.

5.3 Průběh fotografování

Na samém začátku jsem zvažovala, pro jaké oblasti se rozhodnout, zda si vybrat pouze jedno místo, nebo jich do práce zahrnout více. Část území bývalých Sudet se v této lokalitě nachází na pravém a levém břehu řeky Labe. Zaměřila jsem se pouze na ten pravý, kde se nachází velká část území, a podrobněji jsem zmapovala okolí Bukové hory, Úštěcka a Litoměřicka.

Na některých místech jsem byla v průběhu focení několikrát a snažila se zachytit vybraný detail, polodetail či prostředí znovu za lepších světelných podmínek, v jiné roční době, za lepší viditelnosti nebo z důvodu snahy o dosažení lepšího výsledku. Při opakované návštěvě téhož místa jsem již šla takzvaně najisto a v hlavě si dopředu promýšlela plán cesty. Při výpravách do neznáma mi občas nějakou dobu trvalo, než jsem objevila hledanou zaniklou osadu či vesnici a během zimy mě častokrát zastihlo brzké stmívání. Občas se stalo, že se během cesty na vybrané místo radikálně změnilo počasí a podmínky pro focení nebyly příliš ideální. Fotografování je hodně závislé na počasí, které významně ovlivňuje celý výsledek práce. U některých snímků jsem se snažila využít například při brzkých ranních hodinách mlhy, která odhalila jen obrysy, a dodávala tak výsledné fotografii zajímavou, mnohdy až ponurou atmosféru. Nebo například ruiny rozbořených částí domů vynikly více naopak v zimě, kdy zbytky zdí pokryl poprašek sněhu a byly více patrné obrysy, které umocnily celkový dojem z místa.

Občas se po nějakém tom bloudění dostavila odměna a spíše intuitivně jsem objevila například při hledání zaniklé osady Stará Homole nepoužívané

lesní cesty protínající oblast pod Bukovou horou. Připadala jsem si jak v jiném světě. V tu chvíli mi bylo naprosto jedno, že jsem sama uprostřed lesa, daleko od civilizace prodírajíc se po nepoužívaných a rozpadajících se kamenitých cestičkách. Představovala jsem si, kam cesta mimo turistické značení asi vede, a neustále mě to hnalo dopředu. Ve stráních se sem tam objevily rozbořené zídky, části rozpadlých obvodových zdí domů, překážky v podobě vyvrácených stromů, protékající potůček, ovocné stromy uprostřed lesa a další. Těmito cestami dnes už chodí převážně jen srnky a další lesní zvěř. Jaké to asi bylo, když byly i tyto odlehlejší špatně dostupné části plné života, si může člověk představit při srovnávání s dochovanými fotografiemi.

5.4 Využití fotografických žánrů

Pro zachycení zdejší atmosféry a pozůstatků po původních obyvatelích jsem ve své práci využívala jak žánru zátiší – nalezeného zátiší, tak i krajinných detailů a architektury. Ty mohou divákovi zprostředkovat příběh zaniklých obcí, proměny opuštěných lidských sídel a krajiny, která je obklopuje.

Hlavním námětem fotek se mi stala krajina a krajinný detail či polodetail, který umožní bez jakýchkoli slov vypovídat o zdejším kraji. Snažila jsem se vše zachytit co nejvíce přirozeně, tak jak jsem to v danou chvíli vnímala. Soustředila jsem se na celkový dojem z krajiny a opuštěných lidských sídel, včetně atmosféry těchto míst. Chtěla jsem zachytit výjimečnost, charakter, různorodost a její typické rysy, jako jsou – kopce, sady, chmelnice, vyhlídkové body, protékající řeka a další. Krajinné detaily dotváří charakter z této oblasti a dokreslují celkový dojem. Zdejší krajina dokáže neustále něčím překvapovat a nabízí nevyčerpatelný inspirační zdroj. Skrze krajinu vnímáme osudy, které se do ní zapsaly. Promlouvá k nám ...

Krajina je stejně jako architektura poznamenána působením času a osudy lidí, kteří v ní žili. Lidé jí svým úsilím a každodenní prací vtiskly určitou tvář, která se stala jejich kulturním prostorem dotvářeným nejrůznějšími krajino tvornými prvky – cestičkami, stromořadími, vyhlídkovými body, drobnými sakrálními stavbami, atd. Do této skupiny patří převažující část pořízených fotografií. Moje snímky zachycují například i zajímavě seskupené stromy či jiné

přírodní útvary. Mnohdy mě zaujala grafická struktura přírodnin (listy, tráva, kůra stromy, aj.). Všímala jsem si i různých barevných detailů, které často vynikly na pozadí oprýskaných zdí či se nacházely 577 m n. m. se ve volné přírodě.

Snímky architektury nás seznamují s prvky, které jsou pro tuto oblast specifické a dotváří zdejší krásné scenerie. Vypovídají o citlivém začleňování obydlí do krajiny a velké provázanosti života lidí s okolní přírodou. Zařadit sem mohu například fotografie z města Úštěku – ojedinělé „ptačí domky“, pohled na kostel a přilehlé domy s vysokými štíty a podloubími odkazujícími na svůj středověký původ, snímky z Levína, pohled na hrádek Helfenburk, ad. Pro tuto oblast jsou typické dřevěné roubené stavby, což je nejvíce patrné u fotografií ze Zubrnice, které tak jsou pěknou ukázkou. Krajinu v okolí Bukové hory dotváří i zdejší stavba betonového televizního vysílače, dobře viditelného z různých míst v okolí, například právě ze Zubrnice či Varhoště. V zaniklých a vylidněných obcích, samotách vypráví své příběhy torza kamenných domů, zídky, cesty a například i dochované barevné výmalby původních interiérů, které je možné najít ve Vitíně společně s rozpadajícími se štíty domů, klenutými vchody, studnami a rybníky zakomponovanými mezi lidská obydlí. Vesnice byly často vystavěny na jižní straně s celodenním sluncem a krásnými výhledy do kraje. Na některých místech je to patrné dodnes.

Žánr nalezeného zátiší se výborně hodí k zachycení nejrůznějších věcí, které zde zůstaly po původních obyvatelích. Jedná se o části i celé předměty, které nezaprou přítomnost člověka v nyní pusté přírodě. Jsou to například nálezy střepů, uch od hrnečků, vázy, talíře, sklenice, podrážky bot, pozůstatky nářadí ale i rozházené železniční pražce, kameny a náhrobky. Tyto artefakty odkazují na lidskou přítomnost, zachycují náhodně objevené a nijak neupravené věci tak, jak jsou, v jejich přirozeném prostředí. Fotografie vypovídají o jejich pohnutém osudu.

Vzniklé fotografie jsou svědectvím proměn v kulturní krajině, kde došlo po druhé světové válce k výměně původních obyvatel a ukazují nám, jak tato událost výrazně ovlivnila zdejší život a krajinu. Zachycují a dokumentují současný stav krajiny a lidských sídel. Dále pro nás mohou být podnětem

k zamyšlení nad tím, co se zde odehrálo a co tomu předcházelo, proč je současný stav takový jaký je a jak to asi mohlo vypadat dříve.

Během mých výprav jsem nashromáždila velké množství materiálu, který jsem dále zpracovávala. Všechny fotografie byly pořízené digitální zrcadlovkou Pentax K20 a jednotlivé snímky jsem po archivaci do počítače procházela a snažila se je roztřídit. Pro potřebné úpravy jsem využívala profesionální grafický editor Adobe Photoshop. Fotografie jsem upravovala pokud možno co nejméně, převážně se jednalo o ořezy a úpravu potřebné velikosti. Do výsledného cyklu jsem zařadila ty nejzdařilejší snímky, které nejlépe vypovídají o rozmanitosti Českého středohoří. Skicovní materiál je součástí příloh.

6 DIDAKTICKÁ ČÁST

6.1 Reflexe fotografického cyklu ve školní praxi

Fotografický cyklus z území bývalých Sudet, u mě konkrétně z oblasti Českého středohoří, může ve výchovně-vzdělávacím procesu posloužit jako názorná didaktická pomůcka. Své využití najde jak v obecných předmětech jako je dějepis, zeměpis, přírodopis atd., tak i v hodinách výtvarné výchovy. Stane se například podnětem k diskuzi, prezentaci či tvůrčí práci žáků. S fotografiemi lze pracovat na druhém stupni základních škol, na středních (uměleckých) nebo základních uměleckých školách.

V hodinách výtvarné výchovy je možné poukázat na to, že médium fotografie nabízí možnost zkoumání světa a jedinečnou příležitost zachytit to, co vidíme na vlastní oči. Umožňuje zároveň hledání skrytých významů a informací. Fotografie učí žáky výtvarnému vidění a kreativnímu myšlení.

Jednotlivé snímky mohou žáky inspirovat k podobným výpravám do krajiny jako byly ty moje, k poznávání českého pohraničí a jeho historie. Mohou se pokusit zachytit současnou atmosféru místa a vnímat to, jak na ně působí, jaké v nich vyvolávají pocity a myšlenky. Výsledkem by byla jistě rozmanitá série fotografií, rozdílná podle vnímání konkrétních žáků a toho, co pro ně je a není důležité.

Myslím si, že výtvarná výchova může být dobrým prostředkem k seznámení se s touto problematikou a oblastmi bývalých Sudet. Skrze ni a prožitky z práce je téma snadněji pochopitelné. Žáci by si v rámci tohoto projektu osvojili práci s fotoaparátem a zaměřili by se na krajinu, krajinný detail, architekturu a nalezené zátiší. Seznámili by se se základními pravidly u těchto fotografických žánrů a sami si poznatky ověřili v praxi. Výsledná práce by mohla být prezentována v prostorách školy nebo v některé kulturní instituci (galerie, muzeum) případně v jiné dochované historické budově (kostel, dům). Náměty je možné zpracovávat i v malbě, protože právě odtud vychází principy, které jsou ve fotografování nejen krajiny využívány. Při zpracovávání projektu s využitím fotografií lze následně provádět reflexi vytvořených snímků a případně je porovnávat s fotografiemi z dřívějších dob a provádět srovnání, u kterého lze ověřovat komunikační účinky výsledného díla. Dojde tak k propojení výtvarné

práce s teoretickými vědomostmi, kdy fotografie zachycuje současný stav a proměnu místa.

Během výuky je možné žáky v hodinách výtvarné výchovy či dějin umění seznámit s autory a umělci, kteří se věnují tomuto tématu a zpracovávají ho různými výtvarnými prostředky – například fotograficky, multimediálně, malířsky, kreslířsky nebo graficky.

Vytvořený cyklus fotografií by bylo možné vhodně zapojit do výuky, aby si žáci uvědomili, jakou proměnou prošla a neustále prochází nejen sudetská krajina. Pedagog by měl žáky vést k tomu, aby se i oni snažili pro záchranu kulturního dědictví něco udělat, nebýt v tomto směru pasivní a podíleli se na jeho uchování dalším generacím. Fotografie mohou v žácích podnítit zájem o místo, kde vyrostli a žijí, kde bydlí jejich příbuzní nebo kde tráví svůj volný čas či prázdniny, ale zrovna tak i chuť zapojit se do obnovy života v místě bydliště. Může v nich také podnítit hlubší potřebu po seznámení se s historií svého rodného kraje, své země a místních zvyků a tradic. Při vyučování se pod vedením pedagogů zaměří na vnímání estetické hodnoty krajiny a budou rozvíjet vztah ke svému okolí. Naučí se využívat nových médií jako prostředků k uchování paměti.

„Vnímat a pozorovat svět hledáčkem fotoaparátu je jednou z možných cest, jak prohlubovat u dětí vztah k místu, ve kterém žijí, jejich schopnost dívat se a vidět.“⁷⁴

Úkolem pedagoga je podporovat u žáků výtvarné vzdělání a naučit je používat cit pro vhodně zvolenou kompozici, barevnost, světlo, tvar, možnost experimentovat, ad., schopnost vyjádřit se po svém – samostatně myslet a rozvíjet svůj kreativní přístup u dané práce za pomoci zvoleného výtvarného prostředku. Myslím si, že v dnešní době ovlivněné obrovským nárůstem nejrůznějších technologií má fotografie v současném umění a vzdělávání své nezastupitelné místo a je často využívaným výrazovým prostředkem. Pomocí fotografie se učíme estetickému vnímání okolního světa.

⁷⁴ Hledáček - využití fotografie ve výuce: popis metody. *Místo pro život* [online]. [Nečín]: [Místo pro život HON a Základní škola a mateřská škola v Nečíní], [2008 - 2011] [cit. 2012-06-02]. Dostupné z: <http://www.mistoprozivot.cz/didakticke-metody-programu-misto-pro-zivot/vyuziti-fotografie-ve-vyuce>

Rámcový vzdělávací program si klade za cíl rozvoj osobnosti jednotlivých žáků a popsané náměty by měly umožnit rozvoj klíčových kompetencí, které se vzájemně prolínají a mají žáky neustále rozvíjet. Mezi ně patří například kompetence k učení a řešení problému, kompetence komunikativní, pracovní, sociální a personální. Tuto práci je možné uchopit tak, aby došlo k naplnění očekávaných výstupů ve všech oblastech učiva, které jsou dány Rámcovým vzdělávacím programem. Ve fotografiích najdeme řadu námětů, se kterými lze dále pracovat a rozvíjet je.

Můj cyklus je možné využít v několika vzdělávacích oblastech, například v oblasti Umění a kultura, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Člověk a svět práce, Jazyk a jazyková komunikace a v některých průřezových tématech RVP jako je Mediální výchova a Environmentální výchova.

6.2 Návrh vyučovacího projektu

Součástí této práce jsou také návrhy výtvarných projektů o třech vyučovacích jednotkách zaměřené na využití fotografie jako výtvarného média ve výuce. Cílovou skupinou budou studenti druhého stupně ZUŠ nebo SŠ uměleckého směru.

6.2.1 První vyučovací jednotka

Východisko: Seznámení s žánrem nalezeného zátiší a vymezením pojmu, krátká diskuze s ukázkou fotografií od známých i neznámých autorů. Procvičování schopnosti zajímavě zprostředkovat divákovi danou věc. Poznání rozmanitých způsobů a přístupů jak téma zachytit.

Časová dotace: 180 minut

Námět:

- a) Motivační: „Opuštěné předměty“
- b) Popisný: Vyhledávání a nacházení obrazů nalezených zátiší v našem okolí a jejich následná základní úprava pro prezentaci.

Motivace: Co si představíte pod pojmem nalezené zátiší? Co všechno lze vyfotit? Následně probíhá dotazování žáků nad tématem, definování pojmu

nalezené zátiší, které doplní diskuze spojená s obrazovou prezentací typických ukázek tohoto žánru, nechybí vybraní fotografové zastupující téma – například Josef Sudek, Vilém Reichmann, Eva Fuková, Jan Reich, případně pokusy fotografů amatérů.

Klíčová slova: digitální fotografie, zátiší, nalezené zátiší, příroda, krajina, lidská sídla, barva, kompozice, nápad, digitální úprava fotografií, ad.

Vzdělávací obsah: Zachycení odpozorované skutečnosti pomocí digitálního fotoaparátu, transformace vizuální informace a nalezení způsobu zobrazení, zachycení daného předmětu možným divákům, působivost předmětu a hledání skrytých souvislostí ve fotografických obrazech.

Scénář výuky:

1. Úvod do projektu, krátké seznámení s technickým vybavením (předpokládají se již základní zkušenosti z dřívějších hodin) a vysvětlení toho, na čem se bude v následujících hodinách pracovat. Žáci jsou seznámeni s fotografickým žánrem, s příklady důležitých umělců a jejich způsobu pojetí daného tématu. Výsledné fotografie budou o velikosti 8 x 12 palců, což odpovídá přibližně formátu A4.
2. Dotazování žáků a následné ověření, zda opravdu porozuměli správně zadání, příprava na odchod.
3. Žáci jdou společně s pedagogem pracovat do plenéru, kde se pokouší nalézt vhodné objekty pro fotografování, snaží se soustředit na práci a poznávají okolí prostřednictvím obrazů, které mají kolem sebe. Pokouší se objevit správnou metodu, jak co nejlépe postihnout skutečnou barevnost, náladu snímku ad.
4. Během práce žáci sledují pořízené snímky a případně se snaží jednu věc zachytit z různých úhlů pohledu, za odlišných světelných podmínek. Učitel průběžně obchází žáky a koriguje jejich práci, v případě potřeby poradí.
5. Po návratu do školy fotografie archivujeme do počítače, následuje užší výběr a promazávání nepovedených snímků. Pokračujeme s dalším tříděním a vybereme čtyři fotografie, které budou součástí prezentace na konci projektu. Pokud je potřeba, žáci si snímky upraví (ořez, výřez, kontrast, vyvážení barev, atd.) podle požadovaného záměru a celkového vyznění v dostupném programu.

6. Probíhá prezentace výsledných fotografií, hodnocení a závěrečná reflexe. Učitel vyzve žáky k tomu, aby vybrali nejzdařilejší práce a dotazuje se jich na výběr motivů, zvolené kompozice, atd. Vyhovuje Vám médium fotografie jako prostředek k uchování stop času a viděné skutečnosti?

Kritéria hodnocení: Výsledné fotografie budou hodnoceny slovně a formou ocenění aktivního přístupu žáka. Nad vytvořenými díly proběhne závěrečná reflexe a diskuze.

Hlavní cíle: Teoretické a praktické seznámení s jiným typem klasického fotografického žánru. Procvičení schopnosti pohlížet na běžné věci v našem bezprostředním okolí jako na objekty uměleckého zájmu. Vyhledávání a finální zpracování vhodných motivů. Prohlubování znalostí týkajících se fotografie po stránce technologické, praktické a teoretické. Schopnost obhájit si svoji práci.

Očekávané výstupy podle RVP: žák zvládá řešit výtvarné úkoly samostatně, dokáže při jejich zpracovávání experimentovat, zapojí se do diskuze a dokáže svou práci vhodně prezentovat a obhájit si ji. Umí zacházet s vizuálními znaky a symboly. Rozlišuje mezi plošným a prostorovým ztvárněním. Aktivně uplatňuje výrazové a kompoziční vztahy, které přetváří po svém. Zajímá se o současné dění ve výtvarném umění, sleduje trendy v aktuálních vyjadřovacích prostředcích, správně používá základní výtvarné pojmy a sám si vyhledává inspirační zdroje. Dokáže se na úkol podívat z různých úhlů pohledu, využívá svých prožitků, zkušeností a znalostí.

Učivo:

Rozvíjení smyslové citlivosti

- **prvky vizuálně obrazného vyjádření** – tvary, světlostní a barevné kvality; vztahy a uspořádání prvků v ploše, prostoru (kontrast, rytmus, struktura), ve statickém vizuálně obrazném vyjádření
- **uspořádání objektů do celků v ploše, objemu, prostoru** – vyjádření vztahů a proměn mezi objekty (světlostní, barevné a prostorové prostředky) ve statickém vyjádření

- **smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření** – fotografie

Uplatňování subjektivity

- **typy vizuálně obrazných vyjádření** – jejich rozlišení, výběr a uplatnění pro vlastní tvůrčí záměry; fotografie
- **přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením** – hledisko jejich vnímání (vizuální, statické); reflexe a vědomé uplatnění při vlastních tvůrčích činnostech

Ověřování komunikačních účinků

- **osobní postoj v komunikaci** – jeho utváření a zdůvodňování; kritéria jejich porovnávání, jejich zdůvodňování
- **komunikační obsah vizuálně obrazných vyjádření** – vysvětlování a obhajoba výsledků tvorby s respektováním záměru autora; prezentace ve veřejném prostoru
- **proměny komunikačního obsahu** – záměry tvorby a proměny obsahu vizuálně obrazných vyjádření vlastních děl

Metody: výklad (definování pojmu), názorná ukázka (fotografie typických představitelů nalezeného zátiší), dotazování a dialog s žáky, kontrola průběhu činnosti, závěrečná reflexe, hodnocení, diskuze

Pomůcky: digitální fotoaparát, notebook, projektor, fotografie, počítače vybavené programem pro úpravu fotografií

Další možné využití výsledků práce: Výsledné fotografie mohou být využity v dalších vyučovacích projektech nebo mohou být vystaveny ve třídě či areálu školy.

6.2.2 Druhá vyučovací jednotka

Východisko: Seznámení s fotografováním městské architektury včetně detailů. Nauka o působení barvy, přednáška o barvě jako významném a prostorotvorném prvku – krátký exkurz do dějin umění. Poznání rozmanitosti možných způsobů jak téma zachytit.

Časová dotace: 270 min

Námět::

a) Motivační: „Barevné město“

b) Popisný: Fotografování v okolí školy a vyhledávání vizuálně působivých objektů, zákoutí, detailů v architektuře. Důraz je kladen na spojení barvy a zajímavého detailu.

Motivace: Uvědomujete si, jak moc může barva ovlivnit Vaše dojmy a pocity? Využíváte rádi barvu jako prostředku k vyjádření nějaké myšlenky? Ukázka fotografií, kde je barva důležitým prvkem. Např. všímáte si, že ve městech bývají častým prvek různé projevy street artu jako součásti architektury dotvářející kolorit města pomocí barvy? Probíhá dotazování žáků a diskuze nad zadáním.

Klíčová slova: digitální fotografie, architektura, město, detail, street art, barva, tvůrčí přístup, nápaditost, kompozice, digitální úprava fotografií, ad.

Vzdělávací obsah: Seznámení s teorií – (stručný přehled dějin umění, od antiky po postmodernu) působení světla v architektuře, barva jako prostředek k vyvolání určitého dojmu. Fotografování digitálním fotoaparátem v městském prostředí se zaměřením na vnímání barvy v architektuře. Architektura vypráví svůj příběh pomocí barvy. Transformace vizuální informace a nalezení vhodného způsobu k zachycení námětu.

Scénář výuky:

1. Úvod do projektu a krátké seznámení se zadáním, časovým harmonogramem, specifikace cílů. Učitel žákům případně odpovídá na jejich dotazy a vysvětlí nejasnosti.
2. V prvním bloku učitel seznámí žáky s fotografickým žánrem „Architektura, městská krajina, detaily“ a zmíní specifika těchto námětů. Následuje krátký

exkurz do dějin umění – působení světla v architektuře, barva jako významný dekorativní a prostorotvorný prostředek. Barva a její důležitá role v architektonické kompozici – od antiky až po postmodernu (barevné architektonické články, barevné fasády, přirozená barevnost, světlo x kontrast, textury povrchů, barva a její vliv na lidské vnímání atd.). Učitel mluví o možných příkladech, jak zachytit dané téma a ukáže žákům několik fotografií, kde hraje barva důležitou roli. Výsledných formát fotografií bude 20 x 30 cm.

3. Dotazování žáků a následné ověření, zda opravdu porozuměli správně zadání, příprava na odchod.

4. Žáci společně s učitelem prochází zvolenou lokalitu ve městě, probíhá samostatné vyhledávání motivů a seznámení s nimi. Žákům je ponechán prostor a čas, zkouší, experimentují a jsou podporováni v nalézání kreativních řešení. Učitel je průběžně obchází a koriguje jejich práci, v případě potřeby poradí.

5. Během práce žáci sledují pořízené snímky. Po návratu do školy fotografie archivujeme do počítače, následuje užší výběr a promazávání nepovedených snímků. Společně srovnáváme a hodnotíme jednotlivé fotografie, analyzujeme chyby a nevhodné postupy. Snažíme se o pochopení úskalí daného žánru a seznamujeme se s pracemi a přístupy ostatních spolužáků, což žáky inspiruje k další práci na úkolu.

6. Další hodinu pokračujeme na jiném místě, za jiných světelných podmínek, žáci zkouší zachytit nové nápady.

Učitel plánuje další činnost, která bude následovat.

7. Po čase stráveném venku se pracuje u počítače a vybírají se a upravují výsledné fotografie – celkem soubor šesti fotografií. Ty budou vytištěny a vystaveny. Probíhá závěrečná reflexe a hodnocení, žáci se zapojují do diskuze, snaží se obhájit svou práci. Výsledkem je poučení se z chyb spolužáků, motivace pro další práci a snaha o nalézání nových tvůrčích postupů.

Kritéria hodnocení: Výsledné fotografie budou hodnoceny slovně a formou ocenění aktivního přístupu žáka. Nad vytvořenými díly proběhne závěrečná reflexe a diskuze.

Hlavní cíle: Procvičení teoretických poznatků o tomto fotografickém žánru v praxi, schopnost vyhledávat v okolí nové zdroje uměleckého zájmu, rozvoj citu pro barvu a detail. Žáci zkouší vyhledávat působivé barevné a tvarové kompozice, učí se rozvíjet výtvarné myšlení a zdokonalovat své znalosti v oboru fotografie jak po stránce praktické, tak i technické. Žáci umí prosazovat své přístupy a respektovat práci druhých. Jsou schopni si obhájit svou práci.

Očekávané výstupy podle RVP: Žák řeší výtvarné úkoly samostatně, dokáže při jejich zpracování experimentovat, zapojuje se do diskuze a zvládá jak prezentaci, tak obhajobu své práce. Aktivně používá a uplatňuje obrazotvorné prvky prostorového vyjádření (tvar, objem, prostor, barva) a kompoziční vztahy mezi nimi. Zajímá se o současné dění ve výtvarném umění, sleduje trendy v aktuálních vyjadřovacích prostředcích, správně používá základní výtvarné pojmy a sám si vyhledává inspirační zdroje. Na úkol dokáže nahlížet z různých úhlů pohledu, využívá svých prožitků, zkušeností a znalostí.

Učivo:

Rozvíjení smyslové citlivosti

- **prvky vizuálně obrazného vyjádření** – linie, tvary, světlostní a barevné kvality, textury; vztahy a uspořádání prvků v ploše a v časovém průběhu (podobnost, kontrast, rytmus, struktura), ve statickém vizuálně obrazném vyjádření
- **uspořádání objektů do celků v ploše, objemu, prostoru a časovém průběhu** – vyjádření vztahů a proměn mezi objekty (lineární, světlostní, barevné, plastické a prostorové prostředky a prostředky vyjadřující časový průběh) ve statickém vyjádření
- **smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření** – fotografie; výběr, kombinace a variace ve vlastní tvorbě

Uplatňování subjektivity

- **typy vizuálně obrazných vyjádření** – fotografie, elektronický obraz; výběr a uplatnění pro vlastní tvůrčí záměry

- **přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením** – hledisko jejich vnímání (vizuální, statické), hledisko jejich motivace (založená na smyslovém vnímání); reflexe a vědomé uplatnění při vlastních tvůrčích činnostech

Ověřování komunikačních účinků

- **osobní postoj v komunikaci** – jeho utváření a zdůvodňování; kritéria jejich porovnávání a zdůvodňování
- **komunikační obsah vizuálně obrazných vyjádření** – vysvětlování a obhajoba výsledků tvorby s respektováním záměru autora; prezentace ve veřejném prostoru
- **proměny komunikačního obsahu** – záměry tvorby a proměny obsahu vizuálně obrazných vyjádření vlastních děl

Metody: výklad (vysvětlení pojmů, stručné seznámení s částí teorie fotografie a dějin umění), názorná ukázka (fotografie, kde je barva hlavním výrazovým prostředkem, detaily v architektuře), dotazování a dialog s žáky, kontrola průběhu činnosti, závěrečná reflexe, obhajoba žáků, hodnocení, diskuze

Pomůcky: digitální fotoaparát, notebook, projektor, fotografie, odborné knihy, počítače vybavené programem pro úpravu fotografií, tiskárna

Další možné využití výsledků práce: Učitel může uspořádat výstavu fotografií pouze pro ostatní spolužáky, případně i pro celou školu a rodiče.

7 ZÁVĚR

Ve své diplomové práci na téma „Sudety v srdci“ jsem se zaměřila na oblast Českého středohoří a při fotografování jsem využívala několika fotografických žánrů, jako jsou nalezená zátiší, krajina, krajinný detail a fotografie architektury, které umožnily zprostředkovat příběhy zaniklých obcí, proměn lidských sídel a všudypřítomné krajiny. Jako výtvarný prostředek mi posloužila fotografie, s jejíž pomocí jsem zaznamenala viděnou skutečnost a umožnila zachytit tuto jedinečnou oblast. Změny, které se po druhé světové válce v celé oblasti bývalých Sudet odehrály, ovlivnily nemalou měrou dnešní vzhled krajiny. Výsledné snímky jsou svědectvím proměn v kulturní krajině.

Cílem mé práce bylo vytvořit fotografický cyklus, který bude vypovídat o charakteru této oblasti a osloví i možné diváky. Lidé by se měli více naučit vnímat okolní svět, přírodu a žít s ní v souladu, stejně jako to uměli naši předci. Krajina jako taková nemůže za to, co se zde v minulosti odehrálo, ale dokáže na nás působit svou krásou. Měli bychom být schopni tolerantního přístupu k různorodým kulturním hodnotám pocházejícím z minulosti, ale i současnosti. Oblast Českého středohoří se mi silně zapsala do povědomí a ráda na své cesty vzpomínám. Návštěva těchto míst člověka poznamená a ovlivní.

V této práci jsem se snažila využít svých dosavadních zkušeností a prohloubila si nejen poznatky ve fotografii, ale i v českých dějinách. Průběžně jsem se seznamovala s historií fotografovaných oblastí a měla jsem příležitost je blíže poznat. Chtěla jsem, aby jednotlivé snímky zachytily rozmanitou podobu této části Sudet a poukázali na hlavní znaky kraje, což se myslím podařilo.

Teoretická část práce popisuje a seznamuje s použitými fotografickými žánry, dále je doplněna vybranými příklady fotografů, kteří se věnovali či věnují fotografování českého pohraničí. Zabývala jsem se také vysvětlením pojmu Sudety, popisem problematiky českého pohraničí a s tím souvisejících proměn sudetské krajiny. Vše je doplněno historií a popisem fotografovaných lokalit i jejich specifik. Součástí je i kapitola pojednávající o tvůrčím procesu, včetně seznámení s mými inspiračními zdroji, výběrem fotografované lokality a využitím zmíněných fotografických žánrů ve smyslu „vyprávění příběhu“.

Závěr práce je věnován reflexi fotografického cyklu ve školní praxi, která je doplněna návrhy na vyučovací projekty pro žáky druhého stupně základních uměleckých škol či středních uměleckých škol.

Seznam použitých zdrojů

a) Knižní a periodická literatura

DUFEK, Antonín. *Vilém Reichmann*. České Budějovice: Foto Mida, 1994, (unpaged). Osobnosti české fotografie. ISBN 80-900-3013-0.

HAZUKOVÁ, Helena. *Příprava učitele na rozhodování ve výtvarné výchově I*. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta pedagogická, 1994.

HAZUKOVÁ, Helena. *Příprava učitele na rozhodování ve výtvarné výchově II*. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta pedagogická, 1995.

MIKŠÍČEK, Petr. *Sudetská pouť, aneb, Waldgang*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-736-3009-5.

MYŠKA, Miroslav. *Fotografujeme krajinu*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2005. ISBN 80-251-0890-2.

Proměny sudetské krajiny. 1. vyd. Editor Matěj Spurný. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2006. ISBN 80-86125-75-2.

REICH, Jan a BÍLEK, Pavel. *Jan Reich*. České Budějovice: Foto Mida, 1996, (unpaged). Osobnosti české fotografie. ISBN 80-900-3017-3.

ŘÍHA, Martin. *Proměny sudetské krajiny jako poselství dalším generacím*. Praha: Společnost pro trvale udržitelný život, 2008. ISBN 978-80-902635-7-4.

STIBOR, Miloslav. *Fotografie pro lidové školy umění*. 3. upravené vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.

Sudetské příběhy: vyhnanci, starousedlíci, osídlenci = Sudetengeschichten: Vertriebene, Alteingesessene, Neusiedler. Editor Sarah Scholl-Schneider, Miroslav Schneider, Matěj Spurný. Praha: Antikomplex, 2010. ISBN 978-80-904421-0-8.

Země světa zeměpisný a cestopisný měsíčník: České středohoří 2. Praha: Geo Bohemia, 2012, roč. 2012, č. 3. ISSN 1213-8193.

Zmizelé Sudety: [katalog k výstavě] = Das verschwundene Sudetenland: [der Katalog zur Ausstellung]. 5., upr. a rozš. vyd. Editor Petr Mikšíček. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2007. ISBN 978-80-87316-10-8.

b) Internetové zdroje

Buková hora = Zinkenstein. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/bukovka.htm>

Češi a Němci za první republiky. In: *Česká televize: ČT24* [online]. [Praha]: © Česká televize, 1996–2012, 2011-04-21 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/>

[ČTVRTNÍČEK, J.]. Historie Vitína. *Historie Litvínovska a okolí...* [online]. [Litvínov], 2011-01-20 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://litvinov.sator.eu/kategorie/zanikle-obce/vitin/historie-vitina>

Detail (fotografie). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2012-04-10 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Detail_\(fotografie\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Detail_(fotografie))

Hledáček - využití fotografie ve výuce: popis metody. *Místo pro život* [online]. [Nečín]: [Místo pro život HON a Základní škola a mateřská škola v Nečíní], [2008 - 2011] [cit. 2012-06-02]. Dostupné z: <http://www.mistoprozivot.cz/didakticke-metody-programu-misto-pro-zivot/vyuziti-fotografie-ve-vyuce>

JAKOUBĚ, Bohumil. Velkoformátová fotografie v architektuře. In: *Fotoaparát.cz: rádce fotografa* [online]. Praha: PhotoHint.com, © 1999-2009, 2004-04-22 [cit. 2012-05-30]. Dostupné z: <http://www.fotoaparar.cz/article/3381/1>

Kaiserbrunn (Císařova studánka ve Staré Homoli). *Zaniklé obce na Ústecku* [online]. [Ústí nad Labem]: Universita Jana Evangelisty Purkyně, Filosofická fakulta, Katedra historie, © 2012 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://zanikleobce.webnode.cz/historie/>

KOŠŤÁL, Bohuslav. O Úštěku. *Úštěk = Auscha: muzeum pohlednic* [online]. Úštěk: Úštěk = Auscha: muzeum pohlednic, © 2012 [cit. 2012-06-02]. Dostupné z: <http://www.ustekmuzeumpohlednic.estranky.cz/clanky/o-usteku.html>

LAUDA, Felix. Turistická stezka po zaniklých obcích pod Bukovou Horou: (Zubrnice – Malé Březno). In: *Zaniklé obce pod Bukovou horou* [online]. Ústí nad Labem:

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Filosofická fakulta, © 2008 [cit. 2012-03-15].
Dostupné z: <http://ff.ujep.cz/zanikleobce/o-stezce.php>

MILIČEVIČ, Miloš. Habřina – kostel = Haber – Kirche: Historie obce a kostela. In: BERAN, Pavel. *Zaniklé obce a objekty po roce 1945 = Werschwundene Orte und Objekts nach jahre 1945* [online]. © 2005-2011, 2008-04-05 [cit. 2012-04-16].
Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1448551>

Mnichovská dohoda. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2012-05-25 [cit. 2012-05-28]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Mnichovsk%C3%A1_dohoda

Obce Litoměřicka: Kundratice = Kundratitz. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/lt/kundratice.htm>

Obce Litoměřicka: Levín = Lewin. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-04-16].
Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/lt/levin.htm>

Obce Ústecka: Stará Homole = Althummel. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/shomole.htm>

Obce Ústecka: Velké Stínky = Großzinken. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/vstinky.htm>

Obce Ústecka: Vitín = Wittine. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/vitin.htm>

Obce Ústecka: Zubrnice = Saubernitz. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27].
Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/zubrnice.htm>

Obec Kamýk: Historie. In: *Mikroregion Porta Bohemica* [online]. Kamýk: © Mikroregion PORTA BOHEMICA, [2007] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.portabohemica.cz/kamyk.html>

Obec Kamýk - úvod. *Kamýk* [online]. Kamýk: Obec Kamýk, © 2008 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.obec-kamyk.cz/>

O městu Ústěk: Místní části města: Habřina. *Oficiální stránky města Ústěk* [online]. Ústěk: © [Město Ústěk] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: http://www.mesto-ustek.cz/mesto_mistnicasti.html

PIŠTĚK, Milan. Severní Polabí: Města, obce a osady na Ústecku... od A do Ž: Buková hora. In: BERAN, Pavel. *Zaniklé obce a objekty po roce 1945 = Werschwundene Orte und Objekts nach jahre 1945* [online]. © 2005-2011 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=143887>

Polabím z Lovosic do Ústí: Výlety: 2: Varhošť a Macha. In: *Severní Polabí: Od Litoměřic až k Hřensku* [online]. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/stredohori/varhost.htm>

Postupimská konference. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2012-05-03 [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Postupimsk%C3%A1_konference

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2010. [cit. 2012-06-02]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/PRM_RVPZUV_NAWEB.pdf

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami k 1. 9. 2010). [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2012-06-02]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf

Skanzen Zubrnice. *Soubor lidové architektury Zubrnice* [online]. Zubrnice: Soubor lidové architektury Zubrnice, © 2009, 2010-05-25 [cit. 2012-05-31]. Dostupné z: <http://www.zubrnice.cz/>

Správa CHKO České středohoří. In: *Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky* [online]. Praha: © AOPK ČR [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.ceskestredohori.ochranaprirody.cz/>

Štěpán Hon: *fotograf* [online]. [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://www.stepanhon.cz/profil.php>

ŠUSTA, Milan. PhotoHint 2: Fotografické zátiší. In: *Fotoaparát.cz: rádce fotografa* [online]. Praha: PhotoHint.com, © 1999-2004, 2010-02-15 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <http://www.fotoaparat.cz/article/10883/print>

Turistická stezka po zaniklých obcích pod Bukovou horou. *Zaniklé obce na Ústecku* [online]. [Ústí nad Labem]: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Filosofická fakulta, Katedra historie, © 2012 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://zanikleobce.webnode.cz/products/turisticka-stezka-po-zaniklych-obcich-pod-bukovou-horou/>

VARGA, Kamil. Zpracování tématu: "Nalezené zátiší". In: *Fotoaparát.cz: rádce fotografa* [online]. Praha: PhotoHint.com, © 1999-2009, 2010-10-26 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <http://www.fotoaparat.cz/article/10969/1>

Zátiší (fotografie). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2012-02-08 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1ti%C5%A1%C3%AD>

Resumé (v anglickém jazyce)

In my diploma thesis with the theme „Sudetenland in the heart“ I have focused on the area of České středohoří and used several photographic genres, such as found still life, landscape, landscape detail and architecture photography. These have enabled me to mediate the stories of disappeared villages, changes of human settlements and the all-present landscape. The artistic means used is photography which I have used to record the seen reality and it enabled me to capture this unique area. The changes which took place in the whole of Sudetenland after the Second World War affected today's appearance of the landscape. The resulting images bear a witness to the changes in the cultural landscape.

The aim of my work has been to create a photographic cycle which would portray the character of this area. People should learn to perceive the surrounding world, nature, and live in accordance with it the same way our predecessors had been able to. We should be capable of a tolerant approach to various cultural values coming from the past as well as the present. Visiting these places, one is marked and influenced.

I have attempted to use my current experience and have deepened my photographic as well as history knowledge. In the course of the photographic work, I have acquainted myself with the history of the photographed areas and had the opportunity to get to know them better. I wanted the images to capture the variety of this part of Sudetenland and show the main signs of the area.

The theoretical part describes and introduces the used photographic genres, and is further supplemented by a list of photographers who have devoted themselves to photographing the Czech borderland. I have also dealt with the explanation of the term „Sudetenland“, the description of the issues of the Czech borderland and the accompanying changes of the Sudetenland landscape. Everything is accompanied by a history and description of the photographed localities and their specifics. Another chapter is about the creative process, including sources of inspiration, the choice of photographed places and using the mentioned photographic genres in the sense of „narrating a story“.

The final chapter of the diploma thesis is dedicated to the reflection of the photographic cycle in the education setting which is supplemented by suggestions for educational projects for pupils of ZUŠ (secondary stage) or secondary art schools.

Seznam příloh

a) Ilustrační přílohy

Příloha 1: Joseph Nicéphore Niépce, Prostřený stůl, asi 1829

NIÉPCE, Joseph Nicéphore. Prostřený stůl [fotografie]. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2012-06-15 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Niepce_table.jpg

Příloha 2: Louis Jacques Mandé Daguerre, Zátíší v Daguerrově ateliéru, 1837

DAGUERRE, Louis Jacques Mandé. Zátíší v Daguerrově ateliéru [fotografie]. 1837. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2012-06-15 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Daguerreotype_Daguerre_Atelier_1837.jpg

Příloha 3: Edward Sheriff Curtis, Apache, 1903

CURTIS, Edward Sheriff. Apache [fotografie]. 1903. In: *Edward Curtis: North American Indian* [online]. Edward Curtis Photographer, © 2009 - 2012, [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://edwardcurtisphotographer.com/>

Příloha 4: Josef Sudek, Z cyklu Okno mého ateliéru, 1940-1954

SUDEK, Josef. Z cyklu Okno mého ateliéru [fotografie]. In: *VITÁSEK, Michal. Foto Praha: Josef Sudek* [online]. Praha: Foto Praha, © 2007 – 2012, [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://www.fotopraha.com/josef-sudek.html>

Příloha 5: Josef Sudek, Z cyklu Labyrinty, 1972-1975

SUDEK, Josef. Z cyklu Labyrinty [fotografie]. In: *VITÁSEK, Michal. Foto Praha: Josef Sudek* [online]. Praha: Foto Praha, © 2007 – 2012, [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://www.fotopraha.com/josef-sudek.html>

Příloha 6: Jan Reich, Z cyklu Znaky kraje, 1967

REICH, Jan. Znaky kraje: Okno [fotografie]. 1967. In: *REICH, Jan a BÍLEK, Pavel. Jan Reich*. České Budějovice: Foto Mida, 1996, (unpaged). Osobnosti české fotografie. ISBN 80-900-3017-3.

Příloha 7: Vilém Reichmann, Z cyklu Kouzla: Co zanechali Sudeťáci, Čtenářka snáře, 1947

REICHMANN, Vilém. Kouzla: Co zanechali Sudeťáci, Čtenářka snáře [fotografie]. 1947. In: *DUFEK, Antonín. Vilém Reichmann*. České Budějovice: Foto Mida, 1994, (unpaged). Osobnosti české fotografie. ISBN 80-900-3013-0.

Příloha 8: Štěpán Hon, Z cyklu Sudety – Teplicko, 2002-2003

Štěpán Hon. *Bez názvu [Sudety - Teplicko]* [fotografie]. In: *Štěpán Hon: fotograf* [online]. [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: http://www.stepanhon.cz/gallery/gallery.php?supsec_id=Volna&sec_id=7&gall_id=21

Příloha 9: Petr Mikšíček, Horní Blatná_10

MIKŠÍČEK, Petr. Horní Blatná_10 [fotografie]. In: *MIKŠÍČEK, Petr. Znovuobjevené Krušnohoří: Fotogalerie: Západní a Centrální Krušnohoří* [online]. Znovuobjevené Krušnohoří, © 2007, [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://www.znkr.cz/>

Příloha 10: [Zaniklé obce, části obcí a samoty po roce 1945]

[Zaniklé obce, části obcí a samoty po roce 1945] [mapa]. In: ANTIKOMPLEX. *Zmizelé Sudety: [katalog k výstavě] = Das verschwundene Sudetenland: [der Katalog zur Ausstellung]*. 5., upr. a rozš. vyd. Editor Petr Mikšíček. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2007, s. 24. ISBN 978-80-87316-10-8.

Příloha 11: Buková hora = Zinkenstein

Buková hora = Zinkenstein [pohled]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/pics/bukovka.gif>

Příloha 12: Vitín = Wittine

Vitín = Wittine [pohled]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/pics/vitinv.gif>

Příloha 13: Stará Homole = Althummel

Stará Homole = Althummel [pohled]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/shomole.htm>

Příloha 14: Velké Stínky = Großzinken

Velké Stínky = Großzinken [pohled]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká

kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/pics/stinkyv.gif>

Příloha 15: Zubrnice = Saubernitz

Zubrnice = Saubernitz [pohled]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/pics/zubrnice4.gif>,
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/ul/pics/zubrnice1.gif>

Příloha 16: Úštěk = Auscha 12, 22

Úštěk = Auscha. 12, 22 [pohled]. In: KOŠŤÁL, Bohuslav. *Úštěk = Auscha : muzeum pohlednic* [online]. Úštěk: Úštěk = Auscha: muzeum pohlednic, © 2012 [cit. 2012-06-02] Dostupné z: <http://www.ustekmuzeumpohlednic.estranky.cz/fotoalbum/01---pohledy-usteka-do-roku-1945/vnitri-mesto/>

Příloha 17: Levín = Lewin

Levín = Lewin [pohled]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/lt/pics/levin2v.gif>

Příloha 18: Lázně Jeleč = Bad Geltersberg

Jeleč = Bad Geltersberg [pohled]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/pics/lt/jelec.gif>

Příloha 19: Habřina = Haber

Habřina = Haber [pohled]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/stredohori/pics/habrina.gif>

Příloha 20: Velké Žernoseky

Velké Žernoseky [reprodukce grafiky]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem:

Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/stredohori/vzernoseky.htm>

Příloha 21: Kamýk = Kameik

Kamýk = Kameik [reprodukce grafiky]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/stredohori/pics/kamyk1.gif>

Příloha 22: Kundratice = Kundratitz

Kundratice = Kundratitz [pohled]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/stredohori/pics/kundratice.gif>,
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/stredohori/pics/kundratice2v.gif>

Příloha 23: Kundratice = Kundratitz

Kundratice = Kundratitz [pohled]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/stredohori/kundvyhled.htm>

Příloha 24: Varhošť = Aarhorst

Varhošť = Aarhorst [fotografie]. In: Ústecká kulturní platforma '98. *Severní Polabí: od Litoměřic až k Hřensku*. [online]. Editor Milan Pištěk. Ústí nad Labem: Ústecká kulturní platforma '98, [2006] [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/stredohori/pics/varhost.gif>,
<http://www.ukp98.cz/polabi/labe/stredohori/pics/varhost1.gif>

Příloha 25: České středohoří = Das Böhmisches Mittelgebirge

[České středohoří = Das Böhmisches Mittelgebirge] [mapa]. In: ANTIKOMPLEX. *Zmizelé Sudety: [katalog k výstavě] = Das verschwundene Sudetenland: [der Katalog zur Ausstellung]*. 5., upr. a rozš. vyd. Editor Petr Mikšíček. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2007, s. 400. ISBN 978-80-87316-10-8.

b) CD-ROM: teoretická a praktická část DP

Teoretická část diplomové práce

Praktická část diplomové práce – výběr skicovních fotografií

Praktická část diplomové práce – výsledný fotografický cyklus

Přílohy

a) Ilustrační přílohy

Příloha 1: Joseph Nicéphore Niépce, Prostřený stůl, asi 1829

Příloha 2: Louis Jacques Mandé Daguerre, Zátíší v Daguerrově ateliéru, 1837

Příloha 3: Edward Sheriff Curtis, Apache, 1903

Příloha 4: Josef Sudek, Z cyklu Okno mého ateliéru, 1940-1954

Příloha 5: Josef Sudek, Z cyklu Labyrinty, 1972-1975

Příloha 6: Jan Reich, Z cyklu Znaky kraje, 1967

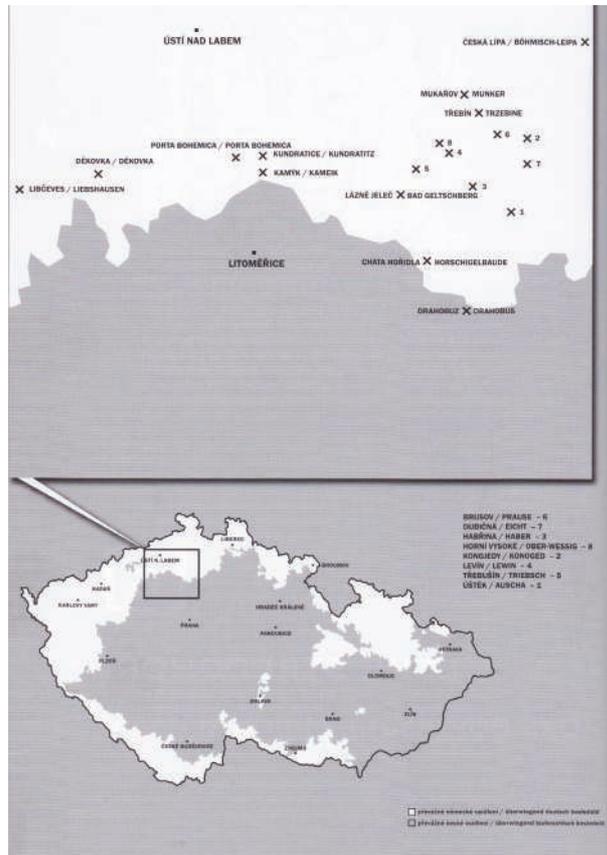
Příloha 7: Vilém Reichmann, Z cyklu Kouzla: Co zanechali Sudetáci, Čtenářka snáře, 1947

Příloha 8: Štěpán Hon, Z cyklu Sudety – Teplicko, 2002-2003

Příloha 9: Petr Mikšíček, Horní Blatná_10

Příloha 25: České středohoří = Das Böhmisches Mittelgebirge